

OPPAAN SUUNNITTELEMINEN SALPAUS- SELKÄ GEOPARKIN ESTEETTÖMISTÄ JA HELPPOKULKUISISTA LUONTOKOHTEIS- TA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Kevät 2025

Antti Paavola

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Tekijä Antti Paavola

Työn nimi Oppaan suunnitteleminen Salpausselkä Geoparkin esteettömistä ja
helppokulkuisista luontokohteista

Ohjaaja Sanna Hakkarainen

Tiivistelmä

Vuosi 2025

Esteettömät ja helppokulkuiset luontokohteet mahdollistavat, että luontoelämykset ovat yhdenvertaisesti ja turvallisesti jokaisen ulottuvilla huolimatta toimintakyvyn rajoitteista. Ennen luontoon lähtemistä merkittävässä roolissa ovat myös kohteiden yksityiskohtaiset ennakkotiedot, jotta jokainen pystyy valitsemaan omiin tarpeisiinsa parhaiten soveltuvan retkikohteen. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella sisältömalli oppaalle, jonka tavoitteena on parantaa Salpausselkä Geopark -alueen luontokohteiden yhdenvertaista saavutettavuutta. Työn toimeksiantajana oli Salpausselkä UNESCO Global Geopark, joka edistää muun muassa kestävästä luontomatkailua. Salpausselkä Geopark -alue koostuu kuudesta kunnasta Päijät-Hämeessä.

Opinnäytetyön alkuvaiheessa kerättiin taustatietoa luontokohteiden esteettömyyden kartoittamisesta ja kuvailemisesta. Myöhemmin perehdyttiin myös, miten saavutettavuus huomioidaan julkaisun suunnittelussa. Tietoperustaan etsittiin tietoa erilaisten hankkeiden raporttien lisäksi verkkosivustoilta ja kirjallisuudesta. Työn tutkimuksellisessa vaiheessa valittiin yhdessä tilaajan kanssa lähempään tarkasteluun kolme paikallista luontokohdetta: Lapakisto, Pirunpesä ja Koskensaari. Kohteet havainnointiin maastokäynneillä hyödyntäen Suomen Paralympiakomitean laatimia esteettömyyskuvailun muistilistoja, jonka jälkeen kirjoitettiin kohteiden esteettömyyskuvailut soveltamalla samaa ohjeistusta.

Opinnäytetyön lopputuloksena syntyivät kolmesta luontokohteesta tuotetut oppaan mallisivut, jotka ovat saavutettavassa muodossa. Siten työllä vastattiin tunnistettuun tarpeeseen koota yhteen saavutettavaa tietoa Salpausselkä Geoparkin luontokohteista. Työn tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa pohjana, kun muista alueen luontokohteista tullaan tuottamaan lisää esteettömyyskuvailuja. Saavutettavia materiaaleja tulisi tarjota eri kohderyhmille monipuolisilla tavoilla. Lisäksi kohteiden esteettömyyttä tulisi kehittää maastossa noudattamalla samaa periaatetta.

Avainsanat Luontokohde, esteettömyys, saavutettavuus, yhdenvertaisuus

Sivut 38 sivua ja liitteitä 17 sivua

Accessible nature destinations enable everyone to enjoy nature equally and safely despite functional limitations. Before going out into nature, detailed information of the destinations is also important so that everyone can choose the most suitable excursion destination for their needs. The purpose of this practice-based thesis was to design a model for the guide that aims to improve equal accessibility of the nature destinations in Salpausselkä Geopark. The commissioner of the thesis was Salpausselkä UNESCO Global Geopark which promotes, among other things, sustainable nature tourism. The area of Salpausselkä Geopark consists of six municipalities in Southern Finland.

The starting point for the work was to gather background information on charting and describing the accessibility of nature destinations. Later, the general principles of accessible publishing were also taken into consideration. Information was acquired from various project reports, web sites and literature. In the research-focused phase of the work, three local nature destinations, that is, Lapakisto, Pirunpesä and Koskensaari, were selected for a closer examination. The sites were observed during field visits utilizing accessibility description checklists made by the Finnish Paralympic Committee. Based on the observation results, accessibility descriptions of the sites were written by applying the same checklists.

The work resulted in guide's template pages in an accessible format introducing the three nature destinations. Thereby the thesis responded to a recognized need to gather accessible information on the nature destinations in Salpausselkä Geopark. In the future, the results can be used as a basis for producing more accessibility descriptions of other nature destinations in the area. Accessible materials should be provided to various target groups in different ways. In addition, the accessibility of nature destinations should be developed in the field by following the same principle.

Keywords Nature destination, accessibility, equality

Pages 38 pages and appendices 17 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Esteettömyys luonnossa – sosiaalinen kestävyys	3
2.1	Esteettömyys käsitteenä	3
2.2	Ohjaava lainsäädäntö	4
2.3	Esteettömyyden kartoittaminen luontokohteissa	6
2.4	Esteettömyyden kuvaileminen ja ennakkotiedot.....	9
2.5	Esimerkkejä Suomessa.....	11
3	Saavutettavuus julkaisun suunnittelussa	13
3.1	Saavutettavuuslainsäädäntö ja verkkosisällön saavutettavuusohjeet.....	13
3.2	Kognitiivisen saavutettavuuden periaatteet	16
4	Kehittämistyön tavoite ja tutkimusmenetelmä.....	17
5	Kehittämistyön suunnittelu ja toteutus	18
5.1	Työn rajaaminen	20
5.2	Luontokohteiden esittely	21
5.3	Maastokäynnit.....	23
5.4	Materiaalien tuottaminen Salpausselkä Geopark -yksikölle.....	24
6	Johtopäätökset.....	28
7	Kehitysehdotukset ja pohdinta	31
	Lähteet	34

Liitteet

- Liite 1. Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma
- Liite 2. Mallisivut Salpausselkä Geoparkin esteettömien ja helppokulkuisten luontokohteiden oppaasta
- Liite 3. Luonnos oppaan mallisivujen palautekyselystä
- Liite 4. Muistilista saavutettavaan taittoon

1 Johdanto

Luonto tekee meille tutkitusti hyvää, sillä jo pieni luonnossa vietetty hetki auttaa palautumaan kuormituksesta, antaa uutta virtaa päivän askareisiin ja kohentaa mielialaa (Tyrväinen, 2023). Liikumme ahkerasti luonnossa ja hyödynnämme jokaisenoikeuksia, minkä osoittaa esimerkiksi se, että pelkästään kaikissa Metsähallituksen ylläpitämässä luontokohteissa vierailtiin lähes 7,5 miljoonaa kertaa vuonna 2023 (Metsähallitus, n.d.-a). Toimintakykyä rajoittavat tekijät – kuten vammat, sairaudet ja ikääntyminen – ja apuvälineen käyttäminen tai pelkästään lastenrattaiden kanssa liikkuminen voivat kuitenkin vaikeuttaa tai pahimmassa tapauksessa estää luontoon pääsemisen, jos omaan tilanteeseen sopivaa retkikohdetta ei löydy. Onko kaikilla yhdenvertainen mahdollisuus päästä nauttimaan luonnon hyvinvointivaikutuksista ja kokea elämyksiä luonnossa?

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana on Salpausselkä Geopark -yksikkö, joka toimii Lahti Region Oy:n yhteydessä ja vastaa Salpausselkä UNESCO Global Geoparkin toiminnan koordinoinnista. Salpausselkä Geopark on kuudesta päijäthämäläisestä kunnasta – Asikkala, Heinola, Hollola, Lahti, Padasjoki ja Sysmä – muodostuva maantieteellisesti yhtenäinen alue, jonka kansainvälisesti arvokkaaseen geologiseen kokonaisuuteen kuuluvat muun muassa aluetta halkovat Salpausselät ja harjut pohjavesivaroineen sekä Päijänteen kansallispuisto. Maiseman syntytarinan ja alueen luonnon lisäksi Salpausselkä Geopark kertoo paikallisesta kulttuuriperinnöstä sekä tukee kestävästä kehityksestä edistävää kasvatus- ja yritystoimintaa. Yksi organisaation tärkeä tehtävä on kestävä luontomatkailun edistäminen. Geopark edistää myös inklusiivista matkailua, mikä tarkoittaa ketään syrjimätöntä matkailua, jossa huomioidaan yhdenvertaisesti kaikkien matkailijoiden erilaiset tarpeet (Räsänen ym., 2021, s. 7). Kaikkea tätä työtä ohjaa kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030. Salpausselkä Geopark hyväksyttiin maailmanlaajuiseen YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n Global Geoparks -verkostoon vuoden 2022 huhtikuussa neljäntenä kohteena Suomessa. (Salpausselkä Geopark, n.d.-a, n.d.-b)

Opinnäytetyön taustalla on oma kiinnostukseni ja haluni päästä työskentelemään luontokohteiden esteettömyyden ja saavutettavan tiedon parissa, johon on vaikuttanut henkilökohtaiset kokemukseni itse näkövammaisena luonnossa liikkujana. Uskon, että kokemusasiantuntijuus näkemisen haasteista voi parhaimmillaan tuoda työhöni lisää syvyyttä, ja siksi painotan työssä näkövammaisen henkilön näkökulmaa. Saavutettavan, alueen esteettömiä ja helppokulkuisia kohteita käsittelevän oppaan tarve nousi esille tilaajalähtöisesti useissa Salpausselkä Geopark -yksikön kanssa käydyissä keskusteluissa.

Projektin alusta lähtien oli selvää, että työlle on selkeä ja akuutti tarve, koska viestillä toiminnanjohtajalta (henkilökohtainen tiedonanto, 15.5.2024) saadun tiedon mukaan Salpausselkä Geopark -alueen esteettömien ja helppokulkuisten kohteiden tiedot ovat hajallaan eivätkä ne ole helposti yleisön saatavilla. Sama ongelma on tunnistettu myös valtakunnallisesti, sillä Suomen ladun asiantuntija nosti esille luontokohteiden esteettömyystiedon heikon saatavuuden Ylellä järjestetyssä vammaisten retkeilyillä tammikuussa 2025 (Honkanen, 2025). Tilastokeskuksen (2023) mukaan kuuden kunnan alueella asuu yhteensä lähes 176 000 ihmistä unohtamatta alueella vierailevia kotimaisia ja kansainvälisiä matkailijoita, joten mielestäni työn potentiaalista hyötyä paikallisesti voidaan pitää perustellusti suurena.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa työn tyypiksi määriteltiin toiminnallinen ja tutkimusongelmaksi muodostui suunnitella muutamia mallisivuja oppaasta, joka parantaa Salpausselkä Geopark -alueen luontokohteiden yhdenvertaista saavutettavuutta. Tämän selvittämiseksi asetettiin kolme seuraavaa tutkimuskysymystä, joihin työssä haetaan vastausta:

1. Mitä luontokohteiden yhdenvertainen saavutettavuus tarkoittaa?
2. Mitä tietoja luontokohteiden esteettömyydestä tai helppokulkuisuudesta oppaassa tulee kertoa, jotta siitä hyötyy mahdollisimman moni?
3. Mitä yleisiä saavutettavuuden periaatteita julkaisun suunnittelussa tulee huomioida?

Opinnäytetyöprosessin alussa laadittava aineistohallintasuunnitelma on tämän raportin liitteessä 1.

2 Esteettömyys luonnossa – sosiaalinen kestävyys

Opinnäytetyön tietoperusta on jaettu kahteen osaan: luvussa 2 käsitellään esteettömyyttä ja luvussa 3 tiivistetysti saavutettavuutta. Koska esteettömyys on aiheena varsin laaja kokonaisuus, tässä opinnäytetyössä sitä tarkastellaan lähinnä luontokohteiden näkökulmasta, ja rakennettu ympäristö on pääosin rajattu työn ulkopuolelle.

2.1 Esteettömyys käsitteenä

Kestävä kehitys turvaa sekä nykyisten että tulevien sukupolvien yhtäläisen mahdollisuuden tyydyttää omat tarpeensa, ja perinteisesti se jaetaan ekologiseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyteen (Ympäristöministeriö, 2023; Motiva Oy, 2025).

Esteettömyys on osa kestäväen kehityksen sosiaalista ulottuvuutta ja tärkeä osa tasa-arvoisen ja turvallisen yhteiskunnan rakentamista. Se tarkoittaa, että ihmisten moninaisuus ja erilaiset tarpeet otetaan huomioon yhdenvertaisesti, jotta jokaisen täysipainoinen osallisuus työhön, opiskeluun ja vapaa-ajan aktiviteetteihin toteutuu. Kun puhutaan esteettömyydestä, on tärkeää muistaa, että se ei tarkoita välttämättömiä erityisjärjestelyitä, vaan kyseessä on kokonaisvaltainen ajattelutapa, josta hyötyy jokainen ihminen (THL, 2023). Esteettömyyttä tarkasteltaessa tulee kiinnittää huomiota kaikkiin toimintakyvyn rajoitteisiin, joita voivat olla liikkuminen, näkeminen ja kuuleminen sekä ymmärtämisen ja kommunikaation vaikeudet. (Invalidiliitto ry, n.d.-a)

Toisinaan esteettömyyttä ja saavutettavuutta saatetaan käyttää rinnakkain samaa asiaa tarkoittavina termeinä, vaikka todellisuudessa niillä on selvä merkitysero. Sekaannukseen voi mahdollisesti olla syynä se, että englannin kielessä sana accessibility tarkoittaa sekä esteettömyyttä että saavutettavuutta (Sanakirja.fi, n.d.). Nyrkkisääntönä voidaan kuitenkin pitää, että Suomessa esteettömyydellä viitataan fyysiseen ympäristöön, esimerkiksi luontokontekstissa retkeilyrakenteisiin. Saavutettavuudella taas viitataan fyysisen ympäristön ulkopuolelle jääviin tekijöihin, muun muassa ennen luontoon lähtemistä hankittaviin retkikohteen ennakkotietoihin. Tärkeintä joka tapauksessa on, että esteettömyys ja saavutettavuus muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden, jossa molemmat osa-alueet toteutuvat konkreettisesti. (Invalidiliitto ry, n.d.-b)

Luontokohteiden esteettömyys ja helppokulkuisuus tekevät luontoon ja sen terveys- ja hyvinvointivaikutusten pariin pääsemisen mahdolliseksi kaikille (Sammaljärvi, 2016, s. 25). Vaikka luonnon monimuotoisuuden ja kulttuuriperinnön vaaliminen kuuluvat

luonnonsuojelualueiden – kuten kansallispuistojen – tärkeimpiin tehtäviin, luonnonsuojelualueet ovat kuitenkin suojelutasostaan riippuen paljon muutakin. Ne edistävät myös luonnon virkistyskäyttöä ja mahdollistavat esimerkiksi päiväkotien ja koulujen luontokasvatustyötä. Nykyään suojelualueiden hoidossa painottuukin yhä enemmän terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulma, kertoo kansallispuistojen ja monien muiden suojelualueiden ylläpidosta vastaava Metsähallitus luontoliikunnan yhdenvertaisuutta käsittelevässä Polku luontoon! -julkaisussa. Luonnonsuojelualueilla retkeiltäessä koetaan tutkitusti monipuolisia luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksia, jotka vaikuttavat kävijän kokonaisyhyvinvointiin pitkäkestoisesti sekä fyysisellä että psyykkisellä tasolla. Luonnon tarjoamat mieleenpainuvat elämykset antavat kaivattua vastapainoa arjelle, mikä toimii usein motiivina luontoon lähtemiselle. (Tapaninen & Siikamäki, 2019, s. 19)

Kansainvälisesti esteettömyyden tärkeyttä korostaa se, että Maailman terveysjärjestö WHO:n (2023) arvion mukaan 16 prosentilla maailman väestöstä on jokin merkittävä vamma, mikä tarkoittaa karkeasti 1,3 miljardia ihmistä. Siksi tarvitaan esteettömyyttä edistäviä päämääriä, kuten Agenda 2030, joka on vuonna 2015 laadittu kaikkien maailman maiden yhteinen kestävä kehityksen edistämistyötä ohjaava toimintaohjelma. Sen tähtäin on asetettu vuoteen 2030, johon mennessä maiden tulisi olla saavuttanut ohjelman sisältämät 17 kunnianhimoista tavoitetta (SDGs eli Sustainable Development Goals) kohti parempaa maailmaa. Vaikka maiden hallitukset kantavat vastuun saavuttaa kyseiset tavoitteet, työ kestävä kehityksen eteen vaatii panostusta koko yhteiskunnalta. Esteettömyyden edistämisen voi ajatella sisältyvän eriarvoisuuden vähentämistä korostavaan tavoitteeseen 10 sekä turvallista ja kestävää kaupunkiympäristöä käsittelevään tavoitteeseen 11. Jälkimmäisessä tavoitteessa todetaan erikseen, että yhdenvertainen pääsy vihreisiin tiloihin tulee taata esimerkiksi vammaisille ja ikääntyneille ihmisille (Suomen kestävä kehityksen toimikunta, n.d.-a). Lisäksi tavoite 3 painottaa terveellistä elämää ja hyvinvointia, jota luontoliikunta edistää. (Suomen kestävä kehityksen toimikunta, n.d.-b)

2.2 Ohjaava lainsäädäntö

Esteettömyyteen liittyy sekä kansallista että kansainvälistä lainsäädäntöä. Saavutettavuuden osalta niihin liittyvää lainsäädäntöä tarkastellaan luvussa 3.1 ”Saavutettavuuslainsäädäntö ja verkkosisällön saavutettavuusohjeet”.

Suomen kansallisessa lainsäädännössä yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden juuret ovat perustuslaissa. Se takaa, että lain edessä jokainen ihminen on yhdenvertainen. Tasa-arvo ja syrjinnän kieltäminen turvaavat esteettömyyden edistämistä yhteiskunnassa. Vaikka laissa

on vaatimus tasapuolisesta kohtelusta, se ei estä heikommassa asemassa olevan ryhmän positiivista erityiskohtelua. (Invalidiliitto ry, n.d.-c; ks. myös Suomen perustuslaki 731/1999)

Perustuslain luku 2 käsittelee perusoikeuksia ja lain 6 § yhdenvertaisuutta. Pykälässä todetaan, että ”ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. (Suomen perustuslaki 731/1999 § 6)

Toinen yhdenvertaisuutta turvaava laki on nimensä mukaisesti yhdenvertaisuuslaki. Perustuslain tavoin se kieltää ehdoitta kaiken syrjinnän esimerkiksi vammaisuuden ja terveydentilan takia, mikä koskee myös luontoon pääsemistä. Yhdenvertaisuuslaki parantaa henkilön oikeusturvaa, mikäli hän on syrjintäkiellosta huolimatta joutunut kohtaamaan syrjintää ja mahdollistaa yhteydenoton yhdenvertaisuusvaltuutettuun tai yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan. Lakia sovelletaan sekä julkiseen että yksityiseen toimintaan, mutta se ei kuitenkaan puutu yksityis- tai perhe-elämään. (Invalidiliitto ry, n.d.-c; ks. myös yhdenvertaisuuslaki 1325/2014)

Yhdenvertaisuuslain luku 3 käsittelee syrjinnän ja vastatoimien kieltoja. Lain 15 § kerrotaan vammaisille henkilöille suunnatuista kohtuullisista mukautuksista, jotka edistävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Pykälässä todetaan, että ”viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla”. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 § 15)

Maankäyttö- ja rakennuslaissa, joka uudistuu vuoden 2025 alusta alkaen ja sen nimeksi vaihtuu alueidenkäyttölaki, alueiden käytön suunnittelun tavoitteita käsitellään lain 5 §. Sen mukaan tavoitteena on, että suunnittelu on vuorovaikutteista ja perustuu riittävään vaikutusten arviointiin, jolloin voidaan ”edistää – – turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista”. (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999 § 5)

Kansainvälisesti keskeisintä lainsäädäntöä esteettömyyden saralla on YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, joka on laadittu jo vuonna 2006 mutta astui Suomen lainsäädännössä voimaan vasta kesäkuussa 2016 kuukausi maan ratifioinnin jälkeen

(Ihmisoikeuskeskus, n.d.). Sopimuksen päämääränä on tuoda esille enemmän tietoa vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksista sekä lisätä ymmärrystä ja arvostusta vammaisuutta kohtaan, jotta yhdenvertaisuus, osallisuus ja mahdollisimman itsenäinen elämä toteutuvat. Sopimuksen mukaan tietotaitoa tulee parantaa niin koulutuksessa kuin työelämässä, ja vammaiset henkilöt on otettava mukaan suunnitteluun ja päätöksentekoon kaikissa heitä koskevissa asioissa. Tämän opinnäytetyön kannalta erityisen tärkeä seikka on, että esteettömyys on määritelty sopimuksessa ensimmäistä kertaa ihmisoikeudeksi. (Invalidiliitto ry, n.d.-d; ks. myös yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016)

Erityisesti vammaisyleissopimuksen 9. artikla käsittelee esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Artiklassa painotetaan vahvasti, että kaikkien sopimuksen allekirjoittaneiden osapuolten tulee ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, joiden avulla voidaan varmistaa sekä fyysisen ympäristön esteettömyys että saavutettava tiedonsaanti vammaisille henkilöille yhtäläisesti muiden tavoin. Tämä ei koske ainoastaan kaupunkialueita, vaan huomionarvoista on, että artiklassa mainitaan myös maaseutualueet, joihin esimerkiksi luontokohteet retkeilyrakenteineen usein sijoittuvat. Yleisölle avoimia sisä- ja ulkotiloja sekä palveluita tulee kehittää, ja sopimuksen 30. artiklassa mainitaankin urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin pääsemisen varmistaminen. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016)

2.3 Esteettömyyden kartoittaminen luontokohteissa

Esteettömyys voi näkyä monin eri tavoin luontokohteessa ja retken eri vaiheissa. Esimerkiksi näkövammaisen henkilö voi päästä luontoon, kun kohteessa polku on tasainen ja sen laitaan on asennettu reunapuu, jota voi seurata valkoisen kepin avulla. Toinen hyvä vaihtoehto kulkemisen helpottamiseksi on käsijohde, jossa voi olla erilaisia tunnusteltavia merkkejä antamassa informaatiota kulkijalle. Koska näkövammaisen henkilö käyttää hyödykseen tuntoaistia, luontoa – kuten puita ja kiviä – tulisi päästä helposti polun lähellä tunnustelemaan. Saavutettavuuden näkökulmasta opastauluissa tulee kiinnittää huomiota tekstin helposti luettavaan fonttiin ja riittävän suureen kokoon sekä värikontrasteihin. Opasteissa voidaan hyödyntää myös kohokarttoja, -kuvia ja pistekirjoitusta. (Näkövammaisten liitto ry, 2022)

Esteettömyyskartoitusten toteuttaminen luontoreiteistä ja niiden varrella sijaitsevista palveluista luo kokonaiskuvan esteettömyyden nykytilasta ja mahdollistaa sen kehittämisen, sillä kartoitukset antavat kattavasti tietoa kohteiden ylläpitäjille ja tarkentavat myös reittikuvauksia vierailijoille. Vuonna 2014 Invalidiliitto kehitti ensimmäisen version luontoreittien esteettömyyskartoitusmenetelmästä, joka tunnetaan nimellä Luonto-ESKEH.

Se perustui aiemmassa hankkeessa suunniteltuun rakennetun ympäristön ESKEH-esteettömyyskartoitusmenetelmään. Muutama vuosi myöhemmin Luonto-ESKEH-menetelmän kehittämistyö sai jatkoa, kun vuosina 2018-2020 toteutetussa Esteetön eräpolku-hankkeessa kartoittajan opasta ja kartoituksessa käytettäviä kartoituslomakkeita päivitettiin, jotta pidempien ja vähemmän retkeilyrakenteita sisältävien luontokohteiden kartoittaminen helpottuisi. Esteetön eräpolku -hankkeen toteuttivat Suomen Paralympiakomitea, aiemmalta nimeltään Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry, yhdessä Invalidiliiton ja Metsähallituksen kanssa. (Invalidiliitto ry, n.d.-e)

Alkuperäisen Luonto-ESKEH-menetelmän käyttämiseen on laadittu kartoittajan opas, joka antaa tiiviit ja selkeät ohjeet luontoreittien esteettömyyskartoitusten tekijöille, koska työskentely rakennetussa ympäristössä ja luontokohteessa eroavat huomattavasti toisistaan. Ulkona tehtävässä kartoituksessa päivämäärä, kellonaika ja sääolosuhteet tulee kirjata muistiin, ja suositeltavaa onkin toteuttaa kartoitus kesäkuukausina tai niitä vastaavissa olosuhteissa. Luontokohteiden esteettömyys kartoitetaan Excel-pohjaisten kartoituslomakkeiden avulla, joita on 21 kappaletta sisältäen vaatimuksiin ja suosituksiin perustuvan kartoituskriteeristön. Muita kartoituksessa tarvittavia työvälineitä ovat kohteen kartat ja GPS-paikannin, mittausvälineet etäisyyksien ja kaltevuuksien mittaamiseen sekä kamera havaintojen dokumentointiin. (Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE, 2014)

Tiivistetysti esitettynä kartoitusprosessi alkaa kohteen kaikkien ennakkotietojen läpikäymisellä sekä nettisivuilta että painetuista materiaaleista. Tämän jälkeen siirrytään maastoon kartoittamaan huolellisesti kohteen reittien ominaisuudet, opasteet ja palvelut, joita ovat muun muassa tulipaikat, käymälät, näköalatasanteet ja lintutornit. Samalla on syytä pohtia, pitävätkö annetut ennakkotiedot paikkansa ja kirjata järjestelmällisesti kaikki havainnot lomakkeisiin ylös. Lopuksi kartoituksen tiedot ja valokuvat kootaan tiiviiksi, kirjalliseksi raportiksi tilaajalle. Raporttiin sisällytetään reittikuvailu nykytilassaan, vaaralliset ja ongelmalliset kohdat sekä toimenpide-ehdotukset kehittämis- ja ylläpitotoimenpiteineen, jolloin kohteen esteettömyydestä saadaan runsaasti tietoa kehittämistä ja uuden sisällön tuottamista varten. Raportin loppuun tehdään yhteenveto siitä, onko koko reitti tai jokin sen osa täyttänyt kaikki kriteerit eli sitä voidaan pitää esteettömänä ja toisaalta määritellään esteellisten kohtien sijainnit. Kartoituskriteeristöä voidaan hyödyntää myös uusien luontoreittien suunnittelussa. (Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE, 2014)

Esteetön eräpolku -hankkeen loppuraportti vuodelta 2020 esittelee esteettömien luontoreittien luokittelun, koska se auttaa retkeilijää muodostamaan käsityksen kohteesta. Raportista käy ilmi, että hankkeen aikana on selvitetty kansainvälisellä tasolla, millaisia

reittiluokittelujärjestelmiä esteettömyyteen on kehitetty muissa maissa. Yhteinen standardi tiedon kokoamiseen ja julkaisemiseen kuitenkin puuttuu, mikä tekee kokonaisuudesta hajanaisen ja vertailukelvottoman. Suomeen on haluttu luoda järjestelmä, joka koostuu sanallisista reittikuvauksista ja niitä täydentävästä kahdesta sinivalkoisesta reittimerkistä – **esteetön luontoreitti** ja **vaativa esteetön luontoreitti** – joita voidaan käyttää materiaaleissa ja reittien merkitsemisessä maastossa. Esimerkiksi Metsähallituksen Luontopalvelut käyttää näitä ylläpitämillään kohteilla (Metsähallitus, n.d.-b). Merkkejä tulisi käyttää ainoastaan esteettömyyskartoituksen läpäisseillä reiteillä, mutta siitä huolimatta luonnossa liikkujan tulisi aina tarkistaa reittikuvaus varmistaakseen kohteen soveltuvuuden omaan toimintakykyyn. Suomen Standardoimisliitto SFS ry omistaa kyseessä olevat maksulliset reittimerkit, joten niiden kuvia ei esitetä tässä opinnäytetyössä. Seuraavissa kappaleissa on esitetty molemmille reittimerkeille raportissa annetut sanalliset määritelmät. (Saari ym., 2020, s. 15)

Esteettömällä luontoreitillä (merkki E178) on mahdollista liikkua pyörätuolilla kelaten tai muulla päivittäisessä käytössä olevalla liikkumisen apuvälineellä. Esteetön luontoreitti on useimmiten rakennettu, kovapintainen eikä reitillä ole kulkua haittaavia esteitä, kuten juurakoita, kuoppia tai pehmeitä kohtia. Reitin pituuskaltevuus on enintään 8 % ja sivuttaiskaltevuus enintään 3 %. Reitin leveys on vähintään 1200 mm. (Saari ym., 2020, s. 16)

Vaativalla esteettömällä luontoreitillä (merkki E179) liikkumiseen tarvitaan usein avustaja ja luonnossa liikkumiseen tarkoitettu tai sitä helpottava apuväline. Vaativa esteetön luontoreitti voi olla rakennettu, mutta useimmiten se on rakentamaton ja luonnonmukainen sekä fyysisesti vaativampi kuin esteetön luontoreitti. Reittipohja voi olla pehmeä ja sillä voi olla juuria ja kiviä. Paikoitellen reitin pituuskaltevuus voi ylittää 8 % ja sivuttaiskaltevuus voi ylittää 3 %. Reitin leveys voi olla alle 1200 mm. (Saari ym., 2020, s. 16)

Vuonna 2024 Suomen Paralympiakomitea julkaisi päivitetyn Reitit ja rakenteet -esteettömyyskartoituserä, jotka ovat opinnäytetyön kirjoitushetkellä uusien työkalujen luontokohteiden esteettömyyskartoitusten toteuttamiseen. Ne on kehitetty vuosina 2023-2024 toteutetussa Reitit ja rakenteet -hankkeessa, mutta pohjautuvat pitkälti Esteetön eräpolku -hankkeeseen. Kun vanha Luonto-ESKEH-menetelmä sisälsi 21 kappaletta Excel-kartoituserä, uusia Reitit ja rakenteet -lomakkeita on vain 14 kappaletta. Ne on tarkoitettu ensisijaisesti koulutettujen esteettömyyskartoittajien käyttöön. Vaikka uudistuksella korvataan Luonto-ESKEH-menetelmässä käytetyt lomakkeet, kartoittamisen perusluonne on säilynyt täysin ennallaan: kerätään lomakkeiden avulla kaikki

mahdolliset tiedot kohteen esteettömyydestä ennakkoon ja sitten paikan päällä havainnoiden, kirjoitetaan tilaajalle tiivis raportti toimenpide-ehdotuksineen ja määritellään samalla kohteen vaativuusluokitus sekä laaditaan lopuksi reitille esteettömyyskuvailumateriaalit retkeilijöitä varten. Kartoittamisessa käytetään samoja työvälineitä kuin aiemmin. Tavoitteena on edelleen selvittää ja dokumentoida esteettömyyden nykytila tarkasti, jotta esteettömien palveluiden laatua voidaan alkaa parantamaan esimerkiksi korjaus- ja muutostöiden yhteydessä. Uudistuksen myötä eri toimintakyvyn rajoitteet – liikkuminen, näkeminen, kuuleminen sekä ymmärtäminen – otetaan prosessissa huomioon aiempaa kattavammin. (Suomen Paralympiakomitea ry, n.d., 2024a)

Uusimmat luontoreittien esteettömyyskartoituslomakkeet ja kartoittajan opas on ladattavissa Suomen Paralympiakomitean verkkosivuilta.

2.4 Esteettömyyden kuvaileminen ja ennakkotiedot

Tietoa esteettömistä luontokohteista voi löytää monenlaisista lähteistä: Luontoon.fi-sivulla olevasta [retkikohdehausta](#) löytyy kaikki Metsähallituksen esteettömät kohteet, [Retkipaikka.fi-sivulle](#) on kerätty retkitarinoita sekä vinkkejä esteettömään retkeilyyn ja [Outdooractiveen](#) on muun muassa listattu joitakin Lahden seudun esteettömiä luontoreittejä. Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä verkkosivuista, jotka tarjoavat ennakkotietoa esteettömään retkeilyyn ja sopiviin retkikohteisiin.

Luontokohteista on mahdollista tuottaa erilaisia materiaaleja ja kohdekuvauksia, joita voidaan tarjota retkeilijöille sekä verkossa saatavilla olevana että painetussa muodossa.

Metsähallituksen Luontopalveluiden ja Soveltava Liikunta SoveLi ry:n yhteiseen julkaisuun ”Rohkeasti luontoon! Näkökulmia yhdenvertaisen luontoliikunnan edistämiseen” on koottu kattava listaus yleisiä luontokohteiden viestinnän kehittämissuosituksia, jotka on kerätty vuosina 2015-2016 toteutetun hankkeen aikana järjestetystä työpajasta. Koska luontokohteiden ennakkotiedot kuuluvat kiinteästi esteettömyyteen, viestinnässä olisi suositeltavaa hyödyntää yhtä aikaa erilaisia kanavia kattavamman tavoitettavuuden saamiseksi, mikä tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisen median alustojen hyödyntämistä. Asiasisällöissä esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä termejä tulee käyttää asiantuntevasti, helposti ymmärrettävästi ja johdonmukaisesti kaikkien tuotettujen materiaalien välillä. Verkkosisältöjen ajantasaisuuden näkökulmasta on syytä varmistaa, että myöhemmässäkin vaiheessa tietoja pystyy tarvittaessa päivittämään sujuvasti, mikäli kohteen esteettömyyttä parannetaan tai siellä tehdään muita muutostöitä. Pelkät tekstisisällöt eivät kuitenkaan yksin riitä, vaan niiden rinnalle tarvitaan visuaalista viestintää eli kuvia ja

videoita, joissa näkyy toimintarajoitteisia henkilöitä ja kuuluu heidän äänensä, koska tämä kannustaa ja lisää rohkeutta lähteä luontoon (ks. myös Sammaljärvi, 2016, s. 25). Myös Visit Finlandin tuottamassa Inklusiivisen matkailun oppaassa korostetaan panostamista kuvateksteit ja tekstitykset mukaan lukien inspiroivaan kuvalliseen sisältöön, jossa näytetään elämyksiä ja aktiivisia toimijoita apuvälineiden kanssa ja samalla kerrotaan kohteen esteettömyydestä ja palvelujen soveltuvuudesta eri kohderyhmille sen sijaan, että kärkeen nostettaisiin ainoastaan esteettömiä retkeilyrakenteita (Räsänen ym., 2021, s. 28). Käyttäjiltä kerätty palaute ja kokemukset auttavat materiaalien jatkokehitystyössä. (Taulu, 2016, s. 26)

Suomen Paralympiakomitean Reitit ja rakenteet -raportti antaa ohjeet, miten luontokohteen esteettömyyskuvailu kannattaa rakentaa paikan päällä tehdyn kartoituksen jälkeen. Esteettömyyskuvailu kertoo kohteen vaativuusluokituksen ja antaa mahdollisimman kattavaa ja yksityiskohtaista tietoa kohteen esteettömyydestä erilaisille luonnossa liikkujille. Siten jokainen pystyy itse etukäteen arvioimaan kohteen soveltuvuutta omaan toimintakykyynsä nähden tai tarvitseeko siellä mahdollisesti käyttöönsä apuvälineitä tai avustajan tukea. Ennakkotietojen merkittävän roolin takia kuvailun kirjoittajan ei siis tule määrittellä, kenelle kohde soveltuu ja varsinkaan kenelle se ei sovellu. Valmiin esteettömyyskuvailun tulee olla helposti löydettävissä ja saavutettavassa muodossa, jolla voidaan parantaa luontokohteiden yhdenvertaista saavutettavuutta ja parhaimmillaan into lähteä luontoon kasvaa. Paralympiakomitea suosittelee, että esteettömyyskuvailuja tehtäisiin kaikista luontokohteista – ei pelkästään esteettömiksi suunnitelluista – mutta tämä ei silti ikinä poista virallisesti esteettömien reittien tarvetta. Näin luontokohteita voidaan käyttää aiempaa monipuolisemmin uusien ihmisten löytäessä niihin. (Suomen Paralympiakomitea ry, 2024b, s. 12)

Samaan Paralympiakomitean raporttiin on laadittu apukysymyksiä sisältävät esteettömyyskuvailun muistilistat, jotka ottavat kattavasti huomioon eri toimintakyvyn rajoitteet ja auttavat samalla jäsentelemään tekstiä. Esteettömyyskuvailun kirjoittaminen alkaa yleisellä kuvailulla, joka keskittyy toimintakyvyn rajoitteista lähinnä liikkumiseen. Yleinen kuvailu on jaettu kolmeen osaan: ensin kuvaillaan kohteeseen saapuminen ja pysäköinti, sitten reitin ominaisuudet ja lopuksi taukopaikat ja mahdolliset muut retkeilyrakenteet. Yleisen osuuden jälkeen kuvailua täydennetään vielä näkemisen, ymmärtämisen ja kuulemisen rajoitteisiin liittyvillä lisätiedoilla. Lisäksi esteettömyyskuvailuissa kiinnitetään erityishuomiota turvallisuuteen ja ennakkointiin. Esimerkiksi kuulo- ja näkövammaisen henkilön on erittäin tärkeää tietää, jos reitillä voi liikkua maastopyöräilijöitä, jotta vaaratilanteilta vältytään. Esteettömyyskuvailuun voidaan sisällyttää kohdekuvia, joihin tulee olla lisättyinä vaihtoehtoiset tekstit ruudunlukijaa käyttäville, ja

kuvailusta voidaan tehdä myös kuunneltava materiaali sekä selkokielen tiivistelmä. (Suomen Paralympiakomitea ry, 2024b, ss. 13–14, 16–18)

2.5 Esimerkkejä Suomessa

Luontokohteiden esteettömyyttä on kehitetty eri puolilla Suomea. Tässä luvussa tarkastellaan hyviä ja huonoja käytäntöjä muutamien konkreettisten esimerkkien kautta ja lopussa selvennetään, miksi on tärkeää tehdä selkeä ero esteettömien ja ei-esteettömien kohteiden välille.

Kainuussa on tehty merkittävää työtä esteettömän luontomatkailun kehittämiseksi. Luonto kaikille Kainuu -hanke toteutettiin vuosina 2021–2023 ja siitä vastasivat Suomen Paralympiakomitea ja Kajaanin ammattikorkeakoulu KAMK. Hankkeen yhtenä päätavoitteena oli digitaalisen tiedonsaannin kehittäminen maakunnan luontokohteiden esteettömyydestä, jotta tieto ei ole hajallaan vaan sitä saadaan koottua yhteen paikkaan ja ymmärrettävään muotoon. Hankkeessa tuotettiin monimediaista sisältöä esteettömyydestä Arcticlakeland.com-sivustolle hyödyntämällä kokemusasiantuntijoita reittien testaamisessa laadukkaana ennakkotiedon tarjoamiseksi matkailijoille. Puolangalla sijaitsevasta Hepokönkään vesiputouksesta laadittiin kattava esteettömyystietopaketti, joka sisältää luontoreitin esteettömyyskuvailun tekstinä, karttana ja kuunneltavana äänitiedostona. Reitti on myös kävelty 360-kameran kanssa Google Street View -palveluun, jossa sitä voi kulkea virtuaalisesti ennakkoon. Näkövammaisia henkilöitä ajatellen reitin oleellisimmista kohdista on tehty maastokäyttöön soveltuvat kuvailutulkkaukset, joita voi kuunnella mobiilisovelluksen avulla reaaliaikaisesti itse reitillä kulkiessa. (Suomen Paralympiakomitea ry, 2023a)

Laajassa Luonto kaikille Kainuu -hankkeessa tuotettiin Outdooractive.fi-sivustolle suomeksi, englanniksi ja saksaksi Esteetön matkailu Kainuussa -kokonaisuus, joka pitää sisällään reitit, aktiviteetit ja majoitukset, ja samalla yhteistyössä Elämys Groupin kanssa toteutettiin Kainuun halki kulkeva esteetön valmismatkapaketti. Tämän kaiken ohella hankkeessa ehdittiin suunnittelemaan talvi- ja vesistöreittien kartoittamiseen soveltuvia esteettömyyskartoituselämyksiä. Lisäksi siinä toteutettiin kyselytutkimukset maakunnan matkailuyrityksille ja esteettömien palvelujen käyttäjille sekä laadittiin matkailuyrittäjille Esteettömän luontomatkailun asiakas -opas ja järjestettiin heille asiakasymmärrystä lisääviä työpajoja korjaamaan koettua tiedonpuutetta. Esimerkiksi näkövammaisille henkilöille Kainuun kattava, eri tasoisten esteettömien reittien verkosto yhdessä avustajan ja apuvälineiden kanssa on mahdollistanut vuoden ympäri erilaisia luontoelämyksiä, kuten melomisen, hiihdon ja liukulumikenkäilyn, vaikka kehitettävääkin alueella vielä löytyy

(Huovinen, 2024, ss. 15–17). Hanke kiteytyy ajatukseen, että jokainen hyötyy esteettömyydestä, minkä takia se tulisi nähdä laaja-alaisesti eikä erillisenä palveluna. (Suomen Paralympiakomitea ry, 2023a)

Kun Luonto kaikille Kainuu -hanke lähestyi päätöstään, Paralympiakomitea julkaisi vammaisille ja toimintarajoitteisille henkilöille suunnatun Esteettömän retkeilyn oppaan helpottamaan luontoretkeilyharrastuksessa alkuun pääsemistä. Digitaalisessa muodossa oleva opas on kasattu aiemmista hankkeista saadun tiedon pohjalta, sillä Paralympiakomitea on tehnyt pitkään valtakunnallista, esteetöntä luontoliikuntaa edistävää Luonto kaikille -työtään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Opas antaa aloittelevalle retkeilijälle vinkkejä, mistä esteettömiä luontokohteita ja ennakkotietoa kannattaa etsiä sekä auttaa retkien suunnittelussa ja lähtövalmisteluissa kannustavia vertaiskokemuksia unohtamatta. Oppaan tavoitteena on, että jokaisella olisi mahdollisuus päästä nauttimaan luonnosta esteettömästi, joten sen voi ladata täysin ilmaiseksi Paralympiakomitean verkkosivuilta. (Suomen Paralympiakomitea ry, 2023b)

Toisaalta on hyvä muistaa, että esteettömyys ei tarkoita kaikkialla samaa asiaa ja toteudu joka paikassa yhdenmukaisesti, vaikka kunnollinen esteettömyys nimenomaan mahdollistaisi toimintarajoitteisten henkilöiden osallisuuden. Helsingin Sanomat vieraili toukokuussa 2023 julkaistussa artikkelissa näkövammaisen henkilön kanssa esteettömällä luontopolulla Raisiossa Haunisten altaan virkistysalueella. Artikkelin mukaan 3,5 kilometriä pitkstä luontopolusta ensimmäisen 400 metrin matka parkkipaikalta taukopaikalle kerrotaan olevan esteetön. Pian kävi kuitenkin ilmi, ettei kyseinen esteetönkään osuus ole näkövammaisen henkilön tarpeet huomioiden täysin saavutettava heikkolaatuisten opasteiden ja maaston epätasaisuuksien takia, jotka heikentävät turvallista liikkumista alueella. Keskimäärin esteettömien reittien pituus on Suomessa sadasta metristä kahteen kilometriin, eli ne ovat usein varsin lyhyitä (Suomen Paralympiakomitea ry, 2024b, s. 7). Haunisten altaan tapauksessa koko reitistä pääsee kulkemaan esteettömästi vain pienen osan, jolloin jää paljon kokematta, ja se ei riitä tyydyttämään ulkoilun tarvetta. Jutussa todetaan, että esteettömyyttä luvataan nykyään moniin paikkoihin, mutta todellisuus saattaa olla toinen ja se selviää vasta paikan päälle mentäessä – eikä lyhyimmille reiteille lähteminen ole välttämättä edes aina kannattavaa. (Salakari, 2023)

3 Saavutettavuus julkaisun suunnittelussa

Käsitteenä **saavutettavuus** rajataan yleensä fyysisen ympäristön ulkopuolelle koskemaan enemmän digitaalista maailmaa, erityisesti selkeää ja ymmärrettävää tiedonsaantia. Se siis tarkoittaa palvelujen, viestinnän ja verkkosisältöjen suunnittelua ja toteutusta toimintakyvystä riippumatta kaikille käyttäjille soveltuvaan muotoon, esimerkiksi Design for All -periaatteen (suomeksi suunnittele kaikille) mukaisesti. Tämä näkyy erilaisina tapoina ja kanavina saada tietoa niin kasvotusten tapahtuvassa asioinnissa, painetuissa materiaaleissa kuin sähköisissä palveluissa. Sosiaalinen saavutettavuus tarkoittaa ilmapiiriä ja asenteita, jotka kunnioittavat syrjimättömyyttä ja moninaisuutta. (Invalidiliitto ry, n.d.-b)

Saavutettavuuteen pätee sama tärkeä huomio kuin esteettömyyteen: digitaalisen ympäristön saavutettavuus on välttämätöntä vain osalle väestöstä, mutta siitä hyötyy aivan jokainen ihminen. Saavutettavuuden merkitystä korostaa sekin, että nykyistä saavutettavampia palveluja tarvitsee arvion mukaan yli miljoona ihmistä pelkästään Suomessa. Siksi hyvän suunnittelun käytäntöön kuuluu panostaminen saavutettavuuden edistämiseen. Digitaalisten palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa tulisi ottaa huomioon muun muassa näkö-, kuulo- ja kehitysvammat, fyysiset ja motoriset rajoitteet, keskittymis- ja oppimisvaikeudet sekä heikko suomen kielen taito. Koska saavutettavuus on aina käyttäjästä ja tilanteesta riippuvaista, suunnittelun lähtökohtana on digitaalisen ympäristön toteuttaminen mahdollisimman helppokäyttöiseksi mahdollisimman monelle ihmiselle huomioiden asiakaslähtöisesti käyttäjien moninaiset ja vaihtelevat tarpeet sekä avustavat teknologiat. Näin lisätään yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa, joka digitalisoituu kiihtyvää vauhtia. (Traficom, 2024a)

Tässä opinnäytetyössä perehdytään pintapuolisesti vain digitaalisten ympäristöjen saavutettavuutta koskeviin yleisiin lähtökohtiin, koska opinnäytetyössä tuotetut esteettömyyskuvailut on lähtökohtaisesti tarkoitus julkaista verkossa. Painettujen materiaalien saavutettavuutta ei käsitellä, vaikkakin niihin pätee paljon samoja periaatteita.

3.1 Saavutettavuuslainsäädäntö ja verkkosisällön saavutettavuusohjeet

Euroopan unionin saavutettavuusdirektiivi, joka käsittelee julkisen sektorin yleisölle avoimien verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuutta, hyväksyttiin ja saatettiin voimaan loppuvuodesta 2016. Se vastaa tunnistettuun tarpeeseen luoda yhdenmukaiset vaatimukset saavutettavuuden minimitasolle Euroopassa, jotta digitaalisten palveluiden saavutettavuutta

voidaan parantaa. Direktiivi pyrkii tavoitteeseensa lähentämällä jäsenvaltioiden saavutettavuusvaatimuksia koskevaa lainsäädäntöä, ja näin yhdenmukaistaminen antaa tilaa myös uusien liiketoimintamahdollisuuksien kehittämiseksi. Koska jäsenvaltioiden julkisen sektorin verkkopalvelujen tulee olla jokaiselle saavutettavia, se tarkoittaa, että sääntelyn piiriin sisältyvät lähtökohtaisesti esimerkiksi kuntien omat verkkosisällöt.

Saavutettavuusvaatimuksia arvioidaan havaittavuuteen, hallittavuuteen, ymmärrettävyyteen ja toimintavarmuuteen liittyvien periaatteiden kautta, ja lisäksi direktiivi määrää esimerkiksi palveluihin liitettävästä saavutettavuusselosteesta. Suomen lainsäädännön osalta valtiovarainministeriö vastasi direktiivin kansallisesta toimeenpanosta. Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta, eli lyhennettynä digipalvelulaki, astui voimaan vuoden 2019 huhtikuussa. (Tamminen ym., 2017; ks. myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta 2102/2016/EU)

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta asettaa siis Suomessa saavutettavuusvaatimukset kaikille sen piiriin kuuluville organisaatioille eli julkiselle sektorille mutta myös tietyille yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoille, jotta digipalvelujen yhdenvertaista käyttöä esimerkiksi avustavilla teknologioilla voidaan parantaa. Koska saavutettavuus on tasa-arvokysymys, myös kaikilla lain piiriin kuulumattomilla organisaatioilla on vähintään moraalinen velvollisuus edistää sitä (Selovu, 2019, s. 6). Saavutettavuusdirektiivin ohella digipalvelulain taustalla on opinnäytetyössä aiemmin esitelty YK:n vammaisyleissopimus, jossa saavutettavuus on keskeisesti mukana. Saavutettavuusvaatimukset.fi-verkkosivusto tiivistää lain vaatimukset digitaalisille palveluille kolmeen keskeiseen huomioon: palvelujen tulee täyttää tekniset saavutettavuusvaatimukset, palveluista tulee löytyä saavutettavuuden arvioidusta tilasta ja puutteista kertovat saavutettavuusselosteet ja palvelujen käyttäjien tulee pystyä antamaan saavutettavuuspalautetta, johon on velvollisuus vastata kahdessa viikossa. Digipalvelujen tekniset vaatimukset määritellään eurooppalaisessa standardissa EN 301 549, mutta käytännön tasolla noudatetaan kriteerejä, jotka verkkosisällön saavutettavuutta koskeva WCAG-ohjeistus (englanniksi Web Content Accessibility Guidelines) antaa. Kaikille yhteisten vaatimusten lisäksi on olemassa lisävaatimuksia ja -velvollisuuksia, jotka ovat palvelukohtaisia. Kokonaisuudessaan saavutettavuus muodostuu monien tekijöiden summana, jolloin pelkästään lain asettamat vaatimukset eivät yksin riitä varmistamaan palvelujen helppokäyttöisyyttä kaikille, sillä ihmiset ja tarpeet ovat hyvin erilaisia. (Traficom, 2024b; ks. myös laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019)

Saavutettavuusvaatimusten peruspilarina on globaalisti käytössä oleva WCAG-ohjeistus, jota ylläpitää kansainvälinen World Wide Web -konsortio W3C. Ohjeistuksen tällä hetkellä

käytössä oleva versio, eli WCAG 2.1, on julkaistu vuoden 2018 kesäkuussa, mutta alun perin se on kehitetty jo vuonna 1999. Noin tuhatsivuinen WCAG-ohjeistus on valtavan laaja kokonaisuus, ja se määrittelee minimitason erityisesti tekniselle saavutettavuudelle, jotta erilaiset ihmiset pystyvät käyttämään mahdollisimman sujuvasti digitaalisia sisältöjä ja jotta myös avustavien teknologioiden käyttäminen niissä on mahdollista. Rakenteeltaan WCAG-ohjeistuksen kriteerit jaetaan neljään, jo aiemmin mainittuun pääperiaatteeseen: havaittavuus, hallittavuus, ymmärrettävyys ja toimintavarmuus. WCAG-kriteerien kolmessa luokittelutasossa A muodostaa perusvaatimustason, tasolla AA kriteerit laajenevat ja tasolla AAA ne ovat kaikista kovimmat huomioiden teknisyyden ohella paremmin myös sisältöjen ymmärrettävyyttä toisin kuin kaksi alemmaa tasoa. Ohjeistus on tärkeä, mutta sen osittaisen tulkinnanvaraisuuden takia WCAG ei ole avain täydelliseen saavutettavuuteen vaan pikemminkin suuntaa-antava ohjenuora suunnittelijoille ja kehittäjille. (Traficom, 2024c)

Yksi esimerkki saavutettavuustiedon tarjoajista on saavutettaviin kirjoihin ja oppimateriaaleihin keskittyvän Saavutettavuuskirjasto Celiaan ylläpitämä Saavutettavasti.fi-verkkosivusto. Sivustolle on koottu kattava määrä helppolukuista ohjemateriaalia, miten erilaisten verkossa julkaistavien sisältöjen saavutettavuutta voidaan konkreettisesti kehittää. Celia on myös tuottanut yhdessä eOppivan kanssa maksuttoman ja kaikille avoimen Saavutettavat asiakirjat verkossa -verkkokurssin, joka syventyy Microsoftin toimisto-ohjelmiin (HAUS kehittämiskeskus Oy, n.d.). Saavutettavasti.fi-sivuston sisällöt on tarkoitettu erityisesti julkisen sektorin käyttöön, mutta niitä voi hyödyntää kaikki muutkin aiheen parissa työskentelevät tahot. Artikkelien lisäksi sivuston kolme teemaa ovat verkkosisältöjen saavutettavuus, saavutettavat asiakirjat sekä kuva ja ääni. Verkkosisältöjen saavutettavuuspuolta käsitellään muun muassa WCAG-ohjeistuksen, kielen ja rakenteiden selkeyden sekä sosiaalisen median saavutettavuuden näkökulmista. Saavutettavien asiakirjojen osiossa käydään läpi tekstinkäsittely- ja esitysohjelmien lisäksi PDF-muotoisia tiedostoja. Kuvaan ja ääneen liittyvässä osiossa tarkastellaan esimerkiksi kuvien vaihtoehtoisten tekstien kirjoittamista sekä värien ja kontrastien huomioimista. (Saavutettavuuskirjasto Celia, n.d.)

Lopuksi, verkkosisältöjen luomisen jälkeen niiden saavutettavuutta voidaan testata sekä koneellisesti että manuaalisesti. Teknisiä testaustyökaluja ovat esimerkiksi Kanadassa kehitetty Achecker-testaustyökalu sekä Firefox- ja Chrome-selaimiin asennettava Wave-selainlaajennus. Colour Contrast Analyser ja WebAIM Contrast Checker -sovellukset ovat tarkoitettu värien ja kontrastien tarkastamiseen tekstin ja taustan välillä, jotta sisältö erottuu riittävästi ja on siten helposti luettavissa. Tällaiset koneelliset työkalut tunnistavat kuitenkin vain murto-osan tyypillisimpiä tekniseen toteutukseen liittyviä saavutettavuuspuutteita, joten

niiden rinnalle tarvitaan ihmisen tekemää manuaalista sisällön läpikäymistä. Se voidaan suorittaa ilman hiirtä eli testaamalla toimintojen saavutettavuutta käyttämällä pelkkää näppäimistöä ja ruudunlukuohjelmaa. Näin voidaan tarkistaa, että sisällön rakenne on oikein ja siitä välittyy riittävästi tietoa. VoiceOver (macOS ja iOS), TalkBack (Android) ja NVDA (Windows) ovat esimerkkejä ruudunlukuohjelmista, joita erityisesti näkövammaiset henkilöt käyttävät apuvälineenä, sillä ne lukevat ääneen näytön visuaalisen sisällön, kuten tekstit ja kuviin lisätyt vaihtoehtoiset kuvaukset. Läpikäyntiä tehtäessä on samalla syytä tarkastella visuaalisen ilmeen ja tekstisisällön selkeyttä, ymmärrettävyyttä ja helppokäyttöisyyttä eli kognitiivista saavutettavuutta. Kun saavutettavuus ja helppokäyttöisyys otetaan huomioon jo sisältöjen suunnittelussa ja toteuttamisessa, se voidaan tehdä mahdollisimman kustannustehokkaalla tavalla. (Näkövammaisten liitto ry, 2024)

3.2 Kognitiivisen saavutettavuuden periaatteet

Kognitiiviseen saavutettavuuteen kannattaa panostaa hyvin, sillä se auttaa jokaista digitaalisessa maailmassa liikkuvaa, mutta erityisesti se palvelee henkilöitä, joilla on muistiin, oppimiseen, hahmottamiseen tai ymmärtämiseen liittyviä haasteita tai verkkopalvelujen käyttäminen ei muuten vain ole niin tuttua ja luontevaa. Kun verkkopalvelusta tehdään kognitiivisesti saavutettava, se on silloin mahdollisimman helppokäyttöinen ja siinä on kiinnitetty huomiota sen sisältöjen ymmärrettävyyteen. Kehitysvammaliiton Papunet-verkkopalveluun on koottu kätevä kognitiivisen saavutettavuuden pikaopas, johon on tiivistetty kaikista olennaisimmat huomioon otettavat seikat (Kehitysvammaliitto ry, 2024a). Papunet on myös laatinut verkkosivustojen helppokäyttöisyyden arviointiin tarkoitetut kriteerit, joita voi käyttää kehittämisen tukena niin selkokieliin kuin muihinkin sivustoihin. (Kehitysvammaliitto ry, 2024b)

Kognitiivisen saavutettavuuden näkökulmasta erilaisten elementtien – kuten otsikoiden, leipätekstien, linkkien ja kuvien – sijoitteluun kannattaa kiinnittää huomiota, jotta sivun ulkoasu säilyy kauttaaltaan ymmärrettävänä ja elementit on helppo tunnistaa ja erottaa toisistaan visuaalisesti. Toisiinsa liittyvien elementtien on hyvä olla lähekkäin, koska esimerkiksi kuva ja sen vieressä ylä- tai alapuolella oleva teksti mielletään lähtökohtaisesti liittyvän toisiinsa, ja toisaalta samalla tavalla toimivien elementtien tulee koheesion säilyttämiseksi muistuttaa toisiaan. Jokaisessa linkkitekstissä tulisi kertoa, minne linkki johtaa. Tekstin helppolukuisuuden, eli selkeän ja jäsenellyn yleiskielen tai selkokielen, lisäksi käytetyn fontin on oltava selkeä ja rivivälin riittävän väljä. Lihavoinnin ja kursivoinnin kaltaisia tehokeinoja käytetään vain perustellusta syystä ja mahdollisimman vähän.

Lauserakenteet ja tekstikappaleet on hyvä pitää sopivan lyhyinä ja yksinkertaisina, jotta samalla kertaa näytöllä näkyvä tiedon määrä säilyy kohtuullisena silmäilemisen ja oikea sisällön löytämisen helpottamiseksi. Turha tieto ja ylimääräiset elementit karsitaan pois. (Kehitysvammaliitto ry, 2024b)

4 Kehittämistyön tavoite ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten Salpausselkä Geoparkin esteettömistä ja helppokulkuisista luontokohteista voidaan koota saavutettavassa muodossa oleva opas ja mitä tietoja siihen tulisi jokaisesta esiteltävästä kohteesta kerätä, jotta mahdollisimman moni voisi hyötyä oppaasta – olipa toimintakyvyn rajoite mikä tahansa. Tätä varten opinnäytetyön aikana jalkauduttiin maastoon ja vierailtiin kolmessa paikallisessa luontokohteessa oppaan mallisivujen tuottamista varten. Työn suunnittelusta ja toteutuksesta kerrotaan tarkemmin seuraavassa luvussa 5.

Kuten aiemmin luvussa 2.4 ”Esteettömyyden kuvaileminen ja ennakkotiedot” tuotiin esille, esteettömässä retkeilyssä ennakkotiedot ovat merkittävässä asemassa, jotta jokainen pystyy valitsemaan itselleen sopivan retkikohteen, jossa pystyy toimimaan turvallisesti (Suomen Paralympiakomitea ry, 2024b, s. 12). ”Ketju on juuri niin toimiva kuin sen heikoin kohta: jos matkakohteessa on esteettömiä reittejä, mutta niistä ei löydy saavutettavaa tietoa, katkeaa ketju heti alkuunsa”, todetaan osuvasti Visit Finlandin Inklusiivisen matkailun oppaassa (Räsänen ym., 2021, s. 14). Siksi tämän työn tavoitteena on, että oppaan mallisivujen ja myöhemmin toteutettavan varsinaisen oppaan avulla Salpausselkä Geopark -alueen luontokohteiden yhdenvertainen saavutettavuus paranee tiedon lisääntyessä, ja alue pystyy siten palvelemaan paremmin eri kohderyhmiä. Näin esteettömiä palveluita tarvitsevien mahdollisuudet päästä luontoon ja hyödyntää sen hyvinvointivaikutuksia paranevat.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyö tukee Salpausselkä Geopark -yksikön pitkän aikavälin päämäärää kehittää alueen luontokohteiden esteettömyyttä, mikä on kirjattu esimerkiksi vuoden 2023 elokuussa julkaistuun Salpausselkä Geopark -alueen kestävä matkailun kehittämissuunnitelmaan, joka ulottuu aina vuoteen 2030 asti (LAB-ammattikorkeakoulu & Lahti Region Oy, 2023, ss. 17–18). Lisäksi jo vuonna 2016 julkaistusta Päijät-Hämeen matkailu- ja tapahtumastrategiasta vuodelle 2025 löytyy yksi maininta esteettömyyden huomioimisesta paikallisissa luontokohteissa (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, 2016, s. 28).

Opinnäytetyön laadullisena tutkimusmenetelmänä on havainnointi, toiselta nimeltään observointi, jota käytetään lähdeaineiston perusteella useimmiten ihmisten käyttäytymisen tai vuorovaikutuksen tutkimiseen ja siten välittömän informaation hankkimiseen yksilöistä tai ryhmistä heidän omissa toimintaympäristöissään. Havainnointi voi kuitenkin kohdistua myös arkisten tilojen ja esineiden kaltaisiin fyysisiin kohteisiin tai niin kuin tässä opinnäytetyössä luontokohteiden ominaisuuksiin. Maastokäynnit (kts. luku 5.3) toteutettiin täysin havainnoijan roolissa ja havainnointitekniikka oli varsin jäsennelty eli strukturoitu. Se vaatii sekä taustatietoa että etukäteissuunnittelua päättääkseen milloin ja miten havainnointi toteutetaan sekä määritelläkseen sen tarkkuuden ja tavoitteet. Tieteellisessä havainnoinnissa korostuu työskentelyn systemaattisuus ja määrätietoinen katseen ohjaaminen, mitä voidaan tarvittaessa täydentää muilla tutkimusmenetelmillä, kuten haastatteluilla. Havainnoinnin luotettavuutta ja objektiivisuutta voidaan lisätä hyödyntämällä teknologiaa, josta hyvä esimerkki on valokuvien ja videoiden kuvaaminen myöhempää uudelleentarkastelua varten. Havainnointimenetelmän haasteena on ihmisiä tutkittaessa havainnoijan mahdollinen vaikutus tutkimustilanteen kulkuun, mutta tässä työssä ongelmaa ei luonnollisesti ollut. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006; ks. myös Peteri, 2021)

Opinnäytetyössä haetaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä luontokohteiden yhdenvertainen saavutettavuus tarkoittaa?
2. Mitä tietoja luontokohteiden esteettömyydestä tai helppokulkuisuudesta oppaassa tulee kertoa, jotta siitä hyötyy mahdollisimman moni?
3. Mitä yleisiä saavutettavuuden periaatteita julkaisun suunnittelussa tulee huomioida?

5 Kehittämistyön suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi elokuun 2024 alussa aihe-ehdotuksen hyväksyttämällä Wihi-järjestelmässä. Ensimmäisten viikkojen aikana tutustuttiin huolellisesti opinnäytetyöprosessin kulkuun, kaikkiin ohjeisiin ja yleisiin periaatteisiin, kuten Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistukseen hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Jo ennen syyslukukauden alkua Salpausselkä Geopark -yksikön kanssa käytiin keskusteluja työn aiheesta, mutta elokuussa suunnittelussa päästiin kunnolla vauhtiin ja tilaajan kanssa pidettiin muun muassa ensimmäinen suunnittelupalaveri. Samalla aloitettiin opinnäytetyön lähdemateriaalin kerääminen ja lukeminen. Varsinainen opinnäytetyön tekeminen ja opinnäytetyösuunnitelman laatiminen päästiin aloittamaan syyskuussa. Silloin allekirjoitettiin opinnäytetyösopimus sekä tehtiin opinnäytetyön liitteessä 1 oleva

aineistonhallintasuunnitelma. Työskentelyn alkuvaiheessa suoritettiin eOppivan Saavutettavat asiakirjat verkossa -verkkokoulutus, koska se linkittyy vahvasti opinnäytetyön aiheeseen. Opinnäytetyön suunnitelmaseminaari pidettiin lokakuun alussa.

Lokakuussa suunnitelmaseminarin jälkeen keskityttiin työn tietoperustan kirjoittamiseen ja aihepiiriin syventymiseen. Koska luontokohteiden esteettömyys on opinnäytetyön pääteema, loppuvuosi keskityttiin pitkälti siihen. Marraskuussa toteutettiin työn tutkimuksellinen vaihe, kun maastokäynnit (kts. luku 5.3) suoritettiin kolmeen paikalliseen luontokohteeseen. Tämän jälkeen kirjoitettiin ensimmäiset versiot reittien esteettömyyskuvailuista ja aloitettiin suunnittelemaan oppaan mallisivuja. Teoria ja käytäntö yhdistyivät maastokäyntien aikana, kun tietoperustassa opittuja asioita päästiin havainnoimaan konkreettisesti luonnossa. Samoin esteettömyyskuvailuja kirjoitettaessa opittua päästiin soveltamaan itse käytäntöön. Syyslukukausi huipentui joulukuun alussa opinnäytetyön väliseminaariin, joka järjestettiin Salpausselkä Geopark -yksikön ohjausryhmän kokouksen yhteydessä. Työ sai kokouksessa paljon positiivista palautetta ja herätti kiinnostusta yleisössä.

Alkuvuodesta 2025 jatkettiin edelleen tietoperustan kirjoittamisen parissa. Tammi-helmikuussa keskityttiin erityisesti tietoperustan saavutettavuusosioon, joka on opinnäytetyön toinen tärkeä aihepiiri, vaikka se jääkin hieman vähemmälle huomiolle esteettömyyteen nähden. Maaliskuussa opinnäytetyön toiminnalliset materiaalit päästiin viimeistelemään. Teoria ja käytäntö yhdistyivät jälleen, kun saavutettavuuden oppeja sovellettiin käytäntöön suunnitteleamalla mallisivut niin, että ne olisivat itsessään mahdollisimman saavutettavassa muodossa. Työn toimeksiantaja oli aktiivisesti mukana toiminnallisten materiaalien toteuttamisessa antamalla tärkeitä huomioita ja muokausehdotuksia, minkä avulla materiaaleista saatiin tilaajan toiveiden mukaisia. Maaliskuussa suoritettiin lisäksi kypsyysnäyte.

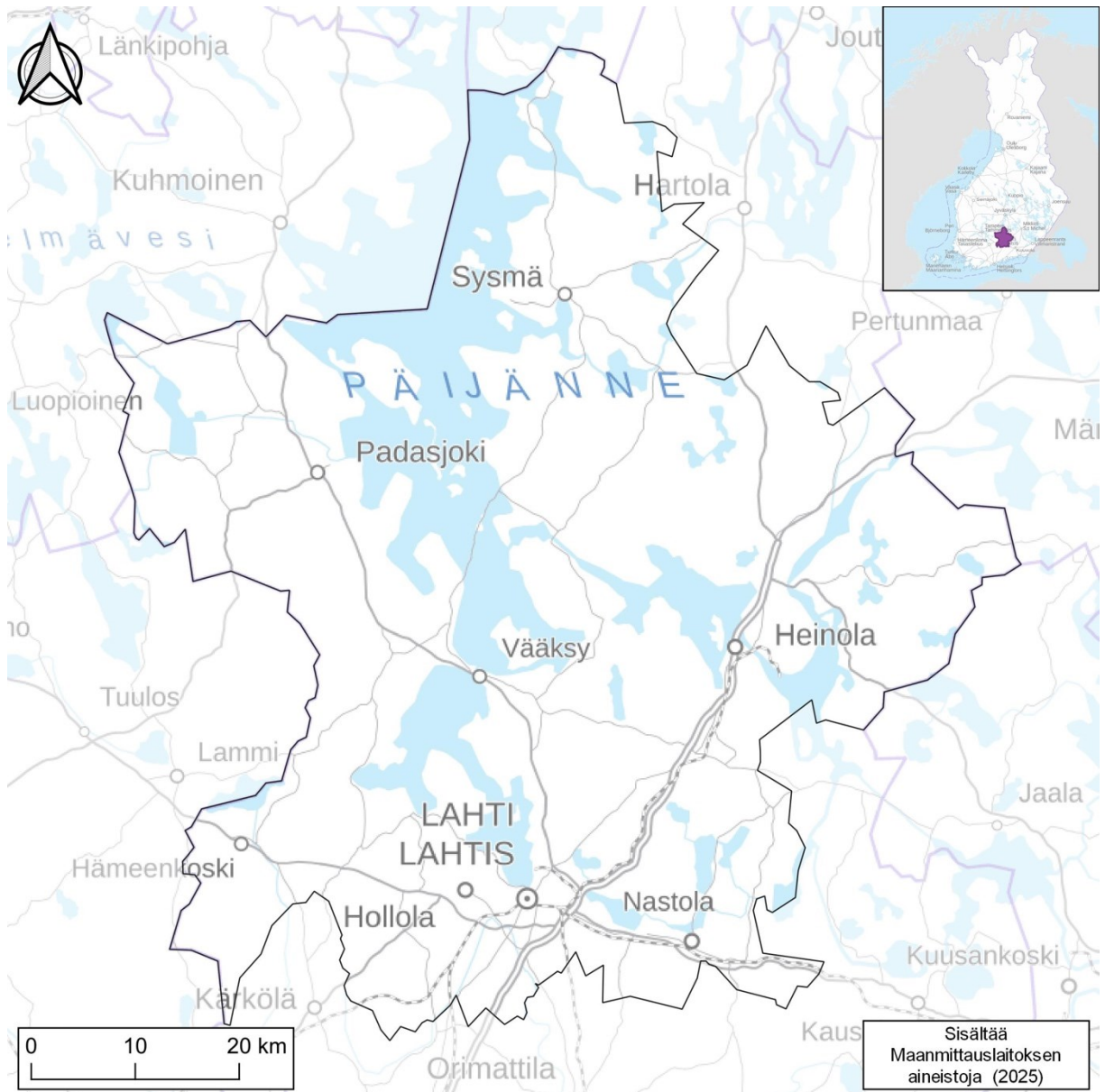
Huhtikuun puolivälissä pidettiin opinnäytetyön loppuseminaari, jossa Salpausselkä Geopark -yksikön ohjausryhmän kokouksessa esiteltiin yhteenveto työstä ja katsottiin valmiita mallisivuja. Loppuseminarin jälkeen opinnäytetyö kirjoitettiin loppuun ja viimeisteltiin. Opinnäytetyö valmistui toukokuussa 2025.

Opinnäytetyön tekemiseen oli varattu aikaa yksi kokonainen lukuvuosi. Tässä aikataulussa pysyttiin suunnitelmallisesti, vaikka jotkin opinnäytetyön vaiheet kestivätkin odotettua kauemmin. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään tarkemmin opinnäytetyön tärkeitä vaiheita työn rajaamisesta maastokäyntien kautta toiminnallisten materiaalien toteuttamiseen.

5.1 Työn rajaaminen

Opinnäytetyön luonnollinen maantieteellinen raja on Salpausselkä Geoparkin kuudesta kunnasta – Asikkala, Heinola, Hollola, Lahti, Padasjoki ja Sysmä – muodostuva yhtenäinen toiminta-alue Päijät-Hämeessä. Alueen yleiskartta on esitetty alla olevassa kuvassa 1.

Kuva 1. Salpausselkä Geopark -alueen yleiskartta, joka on tuotettu opinnäytetyötä varten Salpausselkä Geopark -yksikössä (Maanmittauslaitos, 2025a, 2025b).

Opinnäytetyön alkuperäiseen suunnitelmaan kuului toteuttaa aluksi muutamia asiantuntijahaastatteluja, joiden avulla olisi selvitetty, millaisia tietoja luontokohteiden esteettömyydestä tarvitaan, eli tiedoista olisi luotu sapluuna. Sen jälkeen olisi tehty

maastokäynnin ja muun aineiston perusteella esimerkiksi yksi valmis oppaan mallisivu jostakin alueelta valitusta luontokohteesta. Loppusyksyllä lähdemateriaaliin tutustuttaessa löydettiin kuitenkin Suomen Paralympiakomitean muutamia kuukausia aiemmin laatimat valmiit luontokohteiden esteettömyyskuvailuun tarkoitetut muistilistat, jotka muuttivat tätä suunnitelmaa ja korvasivat tarpeen tehdä haastatteluja opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä. Näin ollen työmäärän puolesta opinnäytetyö päädyttiin lopulta rajaamaan siten, että Salpausselkä Geopark -alueelta pystyttiinkin valitsemaan lähempään tarkasteluun yhden sijasta kolme paikallista luontokohdetta, jotka sijaitsevat kaikki eri kunnissa ja joiden ominaisuudet ovat varsin erilaisia mahdollistaen muistilistojen käytön monipuolisen pilotoinnin. Paras vaihtoehto olisi ollut, että kaikista kuudesta kunnasta olisi saatu yksi kohde, mutta käytännön järjestelyjen takia kolme kohdetta tuntui sopivalta määrältä. Opinnäytetyön tekijä ei voi toteuttaa maastokäyntejä yksin oman näkörajoitteensa takia. Salpausselkä Geopark -yksikön kanssa päätettiin varhaisessa vaiheessa, että kaikkien oppaaseen valittavien luontokohteiden ei tarvitse olla virallisesti esteettömiä, vaan mukaan otetaan myös alueen helppokulkuisia kohteita, koska nekin voivat soveltua joihinkin toimintarajoitteisiin ja mahdollistaa siten luontoon pääsemisen, kunhan helppokulkuisuus määritellään kohdekohtaisesti.

Kohteiden havainnoinnista maastokäynneillä tuli siis työn varsinainen tutkimusmenetelmä, ja tämän jälkeen työn toiminnallisena tuotoksena suunniteltiin kolmen kohteen mallisivut esimerkkinä, miltä lopullinen opas voisi näyttää tarvittavine tietoineen ja miten saavutettavuus huomioidaan siinä. Saavutettavuuden huomioimiseksi oli työn alusta lähtien tarkoituksena koota myös oma muistilista saavutettavuuden yleisistä periaatteista julkaisun suunnittelussa.

Varsinaisen oppaan toteuttaminen, julkaiseminen ja painaminen jää toimeksiantajan vastuulle tulevaisuuteen, mutta opinnäytetyön jälkeen sille on olemassa valmis malli. Jatkossa intressinä on, että jokaisesta Geopark-kunnasta esitellään vähintään yksi helppokulkuinen tai esteetön luontokohde.

5.2 Luontokohteiden esittely

Oppaan mallisivujen tuottamista varten Salpausselkä Geopark -alueen eri kunnista valittiin kolme esiteltävää luontokohdetta: Lapakisto, Pirunpesä ja Koskensaari. Kohteet valittiin yhdessä Salpausselkä Geopark -yksikön kanssa heidän asiantuntemustaan hyödyntäen. Kaikkien kohteiden verkkosivuilta löytyi ennakkotietoa niiden esteettömyydestä, ja kohteet

ovat varsin erilaisia, mikä tekee tarkasteltavasta kokonaisuudesta mielenkiintoisen. Tässä luvussa esitellään lyhyesti valittujen luontokohteiden yleispiirteitä.

Lapakisto on Lahdessa sijaitseva reilun 230 hehtaarin kokoinen luonnonsuojelualue, joka on perustettu vuonna 2012. Alue on myös monipuolinen retkeilykohde, joka on noussut runsaiden virkistyskäyttömahdollisuuksiensa ansiosta paikallisesti valtavaan suosioon. Metsäaluetta täplittävät useat järvet ja lammet – Lapakisto, Sammalisto, Ahvenlammi, Pitkäjärvi ja Kalliojärvi – joiden kaikkien rannoilla on Lahden kaupungin ylläpitämät tulipaikat. Lisäksi alueella on muun muassa Pitkäjärvenvuoren kallioalue ja pieni luonnontilainen Sammalistsuo. Alueen lajistoon kuuluu muun muassa majava, liito-orava sekä metsätiaisia ja -kanalintuja. Merkityt reitit muodostavat yhteensä 23 kilometrin mittaisen polkuverkoston. Alueen ainoaan mutta vanhalta vaikuttavaan PDF-karttaan on merkitty pyörätuolisymbolilla Ristikankaan esteetön parkkipaikka, josta kulkee lyhyt esteetön reitti Lapakiston rannalla sijaitsevalle esteettömäksi merkitylle tulipaikalle. Toinen kartassa esteettömäksi merkitty kohde on Seelammin rannalla sijaitseva laavu, jonka parkkipaikalle johtavalle tielle on kuitenkin merkitty puomi lähellä Pajulahtea. Lapakiston alueesta on tehty useita videoita, mikä parantaa ennakkotietojen saavutettavuutta. (Lahden seudun luonto, n.d.-a; ks. myös Nastolan kunta, n.d.)

Hollolassa Tiirismaalla sijaitsevaa Pirunpesää ympäröi reilun 30 hehtaarin kokoinen luonnonsuojelualue, joka on suojeltu yli 50 vuotta sitten. Tiirismaa on jäännösvuori ja Etelä-Suomen korkein kohta, jonka kallioperä on lujaa kvartsiittia. Pirunpesä on viimeisimmän jääkauden loppuvaiheessa kallioperän heikkousvyöhykkeeseen muodostunut rotko, joka on parhaimmillaan 20 metriä syvä. Valtakunnallisesti erittäin arvokkaan kokonaisuuden geologiaa on tutkittu jo pitkään. Sammalet ja jäkälät koristavat kalliohalkeamaa ympäröivää metsää, jonka lajistoon kuuluu esimerkiksi tikkoja ja metsäkanalintuja. Arvi Hauvosentien parkkipaikalta alkaa suosittu Tiirismaan kierrokseksi nimetty retkeilyreitti, jonka noin viiden kilometrin mittaisen matkan varrella käydään Pirunpesällä ja kahdella tulentekopaikalla. Lisäksi Pirunpesän läheisyydessä kerrotaan kulkevan latupohjaa pitkin esteetön metsäpolku, joka lähtee samalta parkkipaikalta, ja sen pituus on edestakaisin kuljettuna hieman yli kaksi kilometriä. Pirunpesän alueesta on tehty video ja Hollolan kunnan verkkosivuilla on käytettävissä tekstin ääneen lukeva Kuuntele-toiminto, mitkä molemmat parantavat ennakkotietojen saavutettavuutta. (Lahden seudun luonto, n.d.-b; Hollolan kunta, 2024)

Koskensaari on Heinolan keskustan kupeessa sijaitseva metsäinen saari, jota ympäröi Kymenvirta. Saaren luonto on monipuolinen, sillä siellä on sekä rehevää lehtometsää että kalliota. Kesäisin saaren maisemanhoitotöistä vastaavat lampaat, joita laiduntaa lähes koko

saaren alueella. Saari on suosittu ulkoilukohde, koska saaren rantoja kiertää reilun kolmen kilometrin mittainen polku, ja sinne on rakennettu kaksi tulipaikkaa. Saaren keskiosassa kulkee myös kapeampi ja hieman lyhyempi luontopolku, jossa luonnosta kertovien tietotaulujen avulla pääsee tutustumaan muun muassa saarella kasvavaan Heinolan suurimpaan metsälehmukseen. Noin 900 metrin matka Koskensaarentien parkkipaikalta saaren länsireunaa pitkin ensimmäiselle tulipaikalle on merkitty kartalla esteettömäksi reitiksi pyörätuolisymbolilla. Samoin kyseinen tulipaikka on merkitty kartalla esteettömäksi. Heinolan kaupungin verkkosivuilla on käytettävissä Kuuntele-toiminto, mikä parantaa ennakkotietojen saavutettavuutta. (Heinolan kaupunki, 2024)

5.3 Maastokäynnit

Opinnäytetyöhön sisältyi kolme maastokäyntiä marraskuussa 2024, ja ne toteutettiin pääosin luontokohteiden esteettömiksi mainituille osuuksille. Maastokäynnit suoritettiin seuraavasti: Lahden Lapakisto 9.11., Hollolan Pirunpesä 10.11. ja Heinolan Koskensaari 16.11. Lapakiston alueelta pyrittiin havainnoimaan myös Pajulahdessa sijaitseva Seelammin laavu, mutta sen parkkipaikalle johtavan tien puomi oli suljettuna, joten sen takia laavu päätettiin jättää pois, jotta oppaassa esiteltävät kohteet ovat varmasti jokaisen saavutettavissa. Pirunpesän tapauksessa havainnointi suoritettiin itse Pirunpesän kalliohalkeamalle asti, vaikka esteetön metsäpolku kulkee vain sen vierestä ohi.

Maastokäynnit toteutettiin aamuisin heti päivän valjettua, jolloin kohteissa oli mahdollisimman rauhallista niiden havainnointia ja valokuvaamista varten. Sää oli kaikkina havainnointipäivinä pilvinen ja harmaa. Alkusyksy olisi ollut Suomen Paralympiakomitea ry:n (2024b, s. 8) ohjeistuksen mukaan suositeltavampi ajankohta havainnointien toteuttamiseen, minkä vuoksi loppusyksyn sääolosuhteiden vaikutus pyrittiin ottamaan huomioon maastossa. Maassa ei ollut lunta, joten havainnot – kuten reittien pintamateriaalien toteaminen – pystyttiin tekemään luotettavasti.

Havainnointiprosessi suoritettiin jokaisessa kolmessa kohteessa samalla tavalla työvälineinä rullamitta ja kamera. Reitit kuljettiin rauhallisesti läpi päästä päähän ja opasteita sekä tulipaikkojen rakenteita tarkasteltiin järjestelmällisesti ja huolellisesti. Salpaussekä Geopark -yksikön kanssa sovittiin etukäteen, että opinnäytetyön tarkoituksena ei ole tehdä virallisia esteettömyyskartoituksia. Sen takia havainnoinnissa ei käytetty Paralympiakomitean Reitit ja rakenteet -esteettömyyskartoitustilastoja, vaan siinä hyödynnettiin heidän tuoreita esteettömyyskuvailuun laatimia muistilistoja. Näin pystyttiin keräämään esteettömyyden kuvailemisen kannalta oleellisia tietoja. Muistilistoista tehtiin maastokäyttöön soveltuva

paperinen lomake, johon kirjattiin sekä mittaustuloksia – kuten polkujen ja oviaukkojen leveyksiä – että muistiinpanoja reiteistä, tulipaikoista ja opasteista. Kaltevuuksien mittaaminen olisi ollut erittäin hyödyllistä, mutta kaltevuusmittaa ei ollut käytettävissä. Lisäksi kohteet valokuvattiin kameralla, ja Koskensaaren osalta reitti ja tulipaikka myös videoitiin puhelimella. Kaikilla maastokäynneillä oli mukana avustaja opinnäytetyön tekijän oman näkörajoitteen takia, jotta havaintojen luotettavuus pystyttiin varmistamaan.

Opinnäytetyöprosessin läpinäkyvyyden kannalta on tärkeää tuoda esille, että havainnoinnissa pyrittiin huomioimaan kaikki toimintakyvyn rajoitteet tasavertaisesti, mutta koska opinnäytetyön tekijän oma näkökyky on varsin heikko tavanomaiseen verrattuna, painottui näkeminen väistämättä niin havainnoinnissa kuin koko työskentelyprosessissa muutenkin. Näkövammaisen luonnossa liikkujan näkökulmasta huomio kiinnittyi maastokäynneillä erityisesti taukopaikkojen heikkoihin kontrasteihin. Kun monet rakenteet – esimerkiksi oviaukot ja portaat – ovat tummia, niitä voi olla vaikeaa havaita ilman valkoista keppiä tai avustajan apua, ja ne voivat siksi aiheuttaa potentiaalisen törmäys- tai kompastumisvaaran. Samoin opasviitoissa tulisi kiinnittää huomiota kontrasteihin, jotta teksti erottuu varmasti taustastaan selkeästi ja on luettavissa. Opastauluissa valkoinen tausta aiheuttaa näkövammaiselle henkilölle herkästi häikäistymistä, jolloin yhdessä pienen fonttikoon kanssa niiden lukeminen on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta.

Maastokäyntien lisäksi tutustuttiin luontokohteiden verkkosivuihin, karttoihin sekä työn tilaajalta saatuun kohteiden aiemmassa inventointihankkeessa kerättyyn aineistoon valittujen kohteiden osalta, jotta niistä saatiin kattava kokonaiskuva. Reittien kokonaispituudet mitattiin jälkikäteen Maanmittauslaitoksen Karttapaikka-palvelussa. Tilaaja voi jatkossa hyödyntää samaa menetelmää, kun luontokohteiden esteettömyyskuvailuja tuotetaan lisää muista alueen kohteista.

5.4 Materiaalien tuottaminen Salpausselkä Geopark -yksikölle

Luontokohteiden havainnointien jälkeen kirjoitettiin reittien esteettömyyskuvailut soveltaen samoja Suomen Paralympiakomitean laatimia esteettömyyskuvailun muistilistoja, joita käytettiin itse maastokäynneillä tietojen keräämiseen. Ennen omien tekstien kirjoittamista luettiin asiantuntijoiden laatimia esteettömyyskuvailuja malliksi onnistuneesta kuvailusta. Esteettömyyskuvailujen kirjoittaminen toimi opinnäytetyössä maastosta hankitun havainnointiaineiston analysointitapana. Esteettömyyskuvailuista toteutettiin kohteiden mallisivut, jotka ovat tämän opinnäytetyön päätuote, mutta Salpausselkä Geopark -yksikkö voi halutessaan hyödyntää kuvailuja myös muissa yhteyksissä tarpeen mukaan. Koska

kuvailujen tulee aina olla mahdollisimman saavutettavassa muodossa, Microsoft Word osoittautui luotettavimmaksi ohjelmaksi mallisivujen saavutettavaan toteuttamiseen. Toinen vaihtoehto olisi ollut Canva, mutta se olisi vaatinut oman perehtymisen ohjelmaan, jotta saavutettavuus olisi voitu varmistaa. Visuaalisuuden sijasta mallisivujen toteutuksessa haluttiin painottaa yksinkertaisuutta toimivuuden ja ymmärrettävyyden takaamiseksi.

Mallisivujen alkuun kirjoitettiin lyhyt, lämminhenkinen johdanto lukijalle, jossa kerrotaan esteettömyydestä ja saavutettavuudesta retkeilyn näkökulmasta ja korostetaan, että luontoelämykset ovat aivan jokaisen oikeus, sillä yhdenvertaisuus on tämän työn tärkein teema. Johdantoon haluttiin nostaa lisäksi tietoa Metsähallituksen retkietiketistä ja samalla kannustaa roskattomaan retkeilyyn. Johdannon jälkeen seuraa luontokohteiden omat sivut, joissa kaikki kohteet kuvaillaan samaa rakennetta noudattaen.

Kohde-esittely aloitetaan otsikolla, jossa on kohteen nimi ja sijaintikunta. Heti otsikon alla on kohteen pysäköintialueen osoite, jotta se on helposti löydettävissä ilman, että koko tekstiä tarvitsisi lukea läpi. Näiden tietojen jälkeen on kohteen tietojen tiivistelmä, jossa kerrotaan kolmella luettelomerkillä muun muassa reitin pituudesta, esteettömyydestä tai helppokulkuisuudesta ja mahdollisista vaikeakulkuisista osuuksista. Näin lukija saa jo ennen varsinaisen esteettömyyskuvailun lukemista hyvän yleiskäsityksen kohteesta.

Tiivistelmän jälkeen alkaa varsinainen esteettömyyskuvailu, joka on jaettu viiteen tekstikappaleeseen. Kuvailun rakenne ja tiedot perustuvat Paralympiakomitean ohjeistukseen, mutta siinä on tehty myös omia valintoja. Ensimmäisessä kappaleessa on lyhyt johdanto, jossa esitellään kohdetta ja voidaan kuvata jotakin sen aktiviteettia, koska sen tarkoituksena on innostaa lukijaa retkelle kohteeseen. Toisessa kappaleessa kuvataan kohteeseen saapuminen ja pysäköintialue, kolmannessa kappaleessa reitti ja neljännessä kappaleessa palvelut, kuten taukopaikka. Opasteita käsitellään sen mukaan, miten ne sijoittuvat kohteessa. Tämä rakenne soveltuu hyvin edestakaisin kuljettaville janareiteille, joita tässä työssä esitellyt kohteet edustavat, mutta kierrettävien ympyräreittien tapauksessa rakennetta saattaa joutua soveltamaan tilannekohtaisesti.

Viimeisessä eli viidennessä kappaleessa kiinnitetään huomiota turvallisuuteen ennakoimalla riskejä, jotta ikäviltä vaaratilanteilta voidaan välttyä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tekstissä kerrotaan, mikäli samalla reitillä voi kulkea sekä kävelijöitä että maastopyöräilijöitä. Toinen turvallisuuteen vaikuttavat tekijä voi olla heikon opastuksen aiheuttama riski eksyä reitiltä. Kappaleessa annetaan myös muita yleisiä huomioita kohteesta, kuten sen

talvikunnossapidosta, valaistuksesta ja avustajan tarpeen arviosta. Lopuksi omalla rivillä on tieto, mikä taho vastaa kohteen ylläpidosta, jotta siihen voi olla tarvittaessa yhteydessä.

Kokonaisuudessaan esteettömyyskuvailuista ei haluttu tehdä puutelistaa, koska kehitysehdotusten listaaminen kuuluu enemmän esteettömyyskartoitusten raportointivaiheeseen. Vaikka kuvailuissa pyrittiin keskittymään kohteiden nykytilaan, oleelliset esteettömyyspuutteet kirjattiin luonnollisesti kuvailuihin, koska lukijan on aina ensiarvoisen tärkeää saada kohteen esteettömyydestä tarkka ja todenmukainen käsitys. Kohteeseen saavuttaessa esteettömyyden täytyy vastata ennako-odotuksia, joita kuvailulla on etukäteen luotu. Kohteeseen houkutteleva sisältö on tärkeää, mutta sillä ei saa häivyttää kohteen esteettömyyden heikkouksia, joten kuvailujen kirjoittaminen vaatii huolellista tasapainottelua kohteen hyvien ja huonojen ominaisuuksien välillä.

Mallisivuille lisättiin vaihtoehtoisilla teksteillä varustettuja valokuvia kohteista jaksottamaan tekstiä pienempiin osiin ja parantamaan kohteista saatavaa ennakkotietoa visuaalisella informaatiolla. Kaikki kuvat on otettu maastokäyntien yhteydessä marraskuussa, joten ne eivät edusta kohteita parhaimmillaan, saati esittele suositusten mukaisesti toimintarajoitteisia henkilöitä kokemassa elämyksiä, vaan kuvat toimivat tässä tapauksessa lähinnä mallina kuvien sijoitteluun. Jo havainnointiprosessin aikana huomattiin, että laadukkaan kuvamateriaalin tuottaminen kohteista vaatisi erillisten kuvausten järjestämistä parempiin ajankohtiin, sillä jo pelkkä havaintojen tekeminen vei huomiota valokuvaamiseen keskittymiseltä, ja kuvat jäivät liian tummiksi. Opinnäytetyön liitteessä 2 on esitetty mallisivut Salpausselkä Geoparkin esteettömien ja helppokulkuisten luontokohteiden oppaasta.

Esteettömyyskuvailuissa pyrittiin huomioimaan Paralympiakomitean muistilistojen mukaisesti kaikki toimintakyvyn rajoitteet, mutta se osoittautui vaikeaksi ilman riittävää kokemusta ja osaamista niistä kaikista. Haastetta aiheutti myös se, että kokemus helppokulkuisuudesta on varsin subjektiivinen, eli jokainen määrittelee sen omalla tavallaan eikä vääriä vastauksia ole olemassa. Sen takia opinnäytetyön aikana tunnistettiin tarve suunnitella lyhyen palautekyselyn luonnos, jota Salpausselkä Geopark -yksikkö voi käyttää opinnäytetyön valmistumisen jälkeen mallisivujen arviointiin. Kyselyn voisi lähettää esimerkiksi paikallisille vammais- ja potilasjärjestöille, koska vastausten saaminen eri tavoin luonnossa liikkuvilta ja eri tavoin esteettömyyttä tarvitsevilta henkilöiltä olisi erittäin arvokasta kattavan ymmärryksen hankkimiseksi oppaan toimivuudesta. Palautekyselyn luonnoksessa on sekä monivalintakysymyksiä että avoimia tekstivastauksia, joilla arvioidaan esteettömyyskuvailujen onnistumista, eli vastaavatko ne erilaisiin tarpeisiin, ja mallisivujen saavutettavuutta. Vastaajalla on mahdollisuus kertoa, mitkä asiat oppaassa toimivat ja mitkä

eivät sekä antaa kehitysehdotuksia jatkokehitystyöhön. Kysely on tarkoitettu toteuttaa anonymisti esimerkiksi Webropolilla. Opinnäytetyön liitteessä 3 on esitetty luonnos oppaan mallisivujen palautekyselystä.

Saavutettavuus huomioitiin mallisivuissa luomalla eri tasoille otsikoille, luettelolle ja leipätekstille omat tyylit Word-tekstinkäsittelyohjelmassa, jotta esimerkiksi otsikot eivät vain näytä otsikoilta vaan ovat sitä myös teknisesti. Tekstissä käytettiin helppolukuista fonttia (Arial), suurta fonttikokoa (14 pt) ja hyvin väljää riviväliä (1,5) lukemisen helpottamiseksi. Ymmärrettävyyden näkökulmasta tekstit pyrittiin jäsentelemään selkeäksi ja loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi samalla tavalla kuin reitit luonnossa kuljetaan. Jokaiseen kuvaelementtiin lisättiin vaihtoehtoinen teksti ruudunlukuohjelmien käyttäjiä varten. Mallisivut on lisätty tämän opinnäytetyön liitteiksi kuvina, minkä takia vaihtoehtoiset tekstit eivät ole käytettävissä työn liitesivuilla.

Mallisivujen toteuttamisen lomassa koottiin tiivis muistilista saavutettavaan taittoon, johon kerättiin opinnäytetyöprosessin aikana saatuja oppeja ja oivalluksia saavutettavuuden yleisistä periaatteista ajatellen erityisesti digitaalista julkaisemista, mutta myös painaminen huomioitiin lyhyesti. Muistilista jaettiin kolmeen osaan: tekstit, kuvat ja videot sekä visuaalinen ilme ja värikontrastit. Työn toimeksiantaja voi hyödyntää listaa sekä esteettömyyskuvailujen jatkokäyttöä varten että halutessaan muidenkin yleisön saataville julkaisemiensa materiaalien saavutettavaan toteuttamiseen. Opinnäytetyön liitteessä 4 on esitetty muistilista saavutettavaan taittoon.

Jatkossa tulee huomata, että yksityiskohtaisten tietojen takia esteettömyyskuvailut eivät välttämättä pysy ajan tasalla, mikäli kohteiden esteettömyyttä parannetaan tai niissä tehdään muita muutostöitä, joten esteettömyyskuvailujen ajantasaisuus on muistettava tarkistaa säännöllisesti tai päivittää vähintään tällaisten muutostöiden yhteydessä. Tietojen muuttumisen takia erityisesti painetut materiaalit vanhenevat hyvin herkästi.

Esteettömyyskuvailujen julkaisemiseen digitaalisessa muodossa on kaksi vaihtoehtoa: julkaista ne suoraan verkkosivuilla HTML-muodossa tai verkkosivuilta ladattavana erillisenä PDF-tiedostona. Useissa lähteissä, kuten Kari Selovuon Saavutettavuusoppaassa, kuitenkin huomautetaan, että sisältöä ei kannattaisi julkaista verkosta ladattavissa liitetiedostoissa (Selovuo, 2019, s. 51). Sen takia julkaiseminen suoraan verkkosivuilla on todennäköisesti saavutettavin ja kustannustehokkain tapa, kunhan itse verkkosivuston saavutettavuus on ensin varmistettu.

6 Johtopäätökset

Johdannossa esitettiin kolme tutkimuskysymystä, joihin opinnäytetyössä lähdettiin hakemaan vastausta. Tässä luvussa vastataan näihin kysymyksiin yksi kerrallaan ja omin sanoin muotoiltuna kaiken tietoperustan ja tutkimusmenetelmän avulla hankitun ymmärryksen pohjalta. Tutkimuskysymykset osoittautuivat varsin laajoiksi kokonaisuuksiksi työn edetessä.

Tutkimuskysymys 1: Mitä luontokohteiden yhdenvertainen saavutettavuus tarkoittaa?

Esteettömyys muodostaa ketjun, joka alkaa retken suunnittelusta ja päättyy siihen, kun retkeltä palataan turvallisesti takaisin kotiin. Retken aikana esteettömyyden ketju kulkee läpi retken eri vaiheiden: saavutaan kohteeseen, kuljetaan reitillä, luetaan opasteita ja käytetään kohteen palveluja, kuten tulistellaan nuotiopaikalla tai vierailaan lintutornissa. Kun esteettömyyden ketju on katkeamaton, luontokohde on yhdenvertaisesti jokaisen saavutettavissa.

Luontokohteiden yhdenvertainen saavutettavuus tarkoittaa siis sitä, että luontokohteesta on ensinnäkin tuotettu yksityiskohtaista ennakkotietoa, joka on myös itsessään saavutettavassa muodossa. Ilman kattavaa ennakkotietoa kohdetta ei voida pitää yhdenvertaisesti saavutettavana, koska tällöin kaikille ei ole annettu tasavertaista mahdollisuutta saada tarvitsemaansa tietoa arvioidakseen kohteen soveltuvuutta itselleen tai millaista tukea retki kohteeseen mahdollisesti edellyttää. Vaikka sanana saavutettavuudella voidaan viitata periaatteessa vain kohteeseen perille pääsemiseen, retkeilyn kontekstissa pelkkä reitin alkupisteeseen pääseminen ei riitä. Jokaisella tulee olla aidosti mahdollisuus toimia kohteessa ja nauttia luonnosta, joka on kaikille yhteinen.

Luontokohteiden esteettömyyden kehittämisen avulla edistetään näin ollen niiden yhdenvertaista saavutettavuutta, ja tämän kehitystyön tulisi olla jatkuvaa ja perustua käyttäjien tarpeiden kuuntelemiseen herkällä korvalla. Opinnäytetyön aikana monissa yhteyksissä nostettiin esille, että esteettömyydestä ei ole haittaa kenellekään, eli siitä hyötyvät aivan kaikki.

Tutkimuskysymys 2: Mitä tietoja luontokohteiden esteettömyydestä tai helppokulkuisuudesta oppaassa tulee kertoa, jotta siitä hyötyy mahdollisimman moni?

Ennen luontoon lähtemistä on tyypillistä kenelle tahansa, että retkikohteita vertaillaan ja niistä etsitään tietoa joko verkosta tai painetuista esitteistä, miksei molemmista. Usein halutaan tietää, millaista luontoa kohteessa on tai mitä siellä voi tehdä ja kokea.

Soveltavassa retkeilyssä tällaiset luontokohteiden ennakkotiedot ovat entistä korostetummassa asemassa, sillä soveltava retkeily tarkoittaa kirjaimellisesti retkeilyn soveltamista esimerkiksi toimintakyvyn rajoitteen mukaan (Rammat retkeilijät ry, 2025). Erilaiset vammat, sairaudet ja ikääntyminen ovat esimerkkejä tekijöistä, jotka voivat aiheuttaa rajoitteita omaan toimintakykyyn, ja nämä rajoitteet voivat kohdistua eri osa-alueisiin: liikkumiseen, näkemiseen, kuulemiseen tai ymmärtämiseen. Sen takia erilaisten tarpeiden kirjo on hyvin laaja, ja tämä onkin yksi opinnäytetyöprosessin aikana hahmottunut tärkeä oivallus. Retkeä suunniteltaessa saatetaan muun muassa pohtia, soveltuuko kohde itselle ja edellyttääkö retki apuvälineen vuokraamista tai avustajan pyytämistä mukaan, jotta kohteesta pääsee nauttimaan turvallisista mielin.

Oppaassa tulee kertoa tietoja luontokohteeseen saapumisen, reitillä kulkemisen, opasteiden ja palvelujen esteettömyydestä sekä yleisestä turvallisuudesta kaikkien toimintakyvyn rajoitteiden näkökulmasta unohtamatta itse luontoa ja elämyksiä, jotka houkuttelevat kohteeseen. Maastokäytien aikana ymmärrettiin konkreettisesti, miten laajaa osaamista ja tarkkaa havainnointia se käytännössä vaatii. Mitä yksityiskohtaisempaa ennakkotietoa oppaassa pystytään tarjoamaan, sitä varmemmin siitä hyöttyy mahdollisimman moni. Siksi yhteenvetona voidaankin todeta, että luontokohteiden esteettömyydestä tai helppokulkuisuudesta ei oikeastaan ole olemassa turhaa tietoa, vaan kaikki esteettömyystieto ja toisaalta tieto esteettömyyden puutteista on hyödyllistä, jotta erilaisiin tarpeisiin voidaan vastata mahdollisimman kattavasti. Suomen Paralympiakomitea on laatinut luontokohteiden esteettömyyskuvailun muistilistat, joihin on kiteytetty kaikki tarvittavat tiedot selkeään muotoon niin, että eri toimintakyvyn rajoitteet tulevat varmasti huomioiduiksi. Lopuksi on oleellista muistuttaa, että luontokohteiden esteettömyyden kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää ja perusta kaikelle – sitä ei voi korvata pelkällä kuvailulla ja viestinnällä.

Tutkimuskysymys 3: Mitä yleisiä saavutettavuuden periaatteita julkaisun suunnittelussa tulee huomioida?

Saavutettavaa tietoa voidaan luonnehtia seuraavasti: se on helposti löydettävää, helposti luettavaa ja helposti ymmärrettävää. Helpolla luettavuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että lukeminen on mahdollista myös apuvälineillä, kuten ruudunlukuohjelmilla. Saavutettavuuden tekninen puoli – kuten fontit, rivivälit, vaihtoehtoiset tekstit ja tekstitykset – luo vankan pohjan saavutettavuudelle. Esimerkiksi otsikoiden tulee olla otsikoita myös teknisesti eikä vain näyttää muotoilujen perusteella niille, jotta apuvälineillä lukeminen

onnistuu. Verkkosisältöjen osalta WCAG-ohjeistus määrittelee saavutettavuuden toteuttamista.

Toinen, erittäin tärkeä osa saavutettavuutta on ymmärrettävyys, joka ei niinkään vaadi teknistä osaamista. Jokainen sisältöä tuottava pystyy parantamaan ymmärrettävyyttä jäsentelemällä tekstin rakennetta loogiseksi ja käyttämällä selkeää yleiskieltä, ja tarvittaessa tekstin tukena voidaan käyttää myös kuvia ja symboleja. Nämä ovat yleisiä saavutettavuuden periaatteita, joita julkaisun suunnittelussa tulee huomioida. Saavutettavaa julkaisua suunniteltaessa tulee luonnollisesti ottaa alusta alkaen huomioon, ollaanko tekemässä painettua julkaisua vai verkkosisältöä, kuten verkkosivua tai julkaisua sosiaaliseen mediaan.

Ihmisten moninaisten tarpeiden takia saavutettavia materiaaleja on tärkeää tarjota monipuolisilla tavoilla eri kohderyhmille huomioiden kaikki toimintakyvyn rajoitteet, jotta jokaisella on mahdollisuus saada tietoa juuri itselleen sopivassa muodossa. Siksi jatkossa Salpausselkä Geoparkin ei kannata tyytyä pelkästään oppaaseen vaan panostaa monipuolisuuteen erottuakseen yhdenvertaisena matkailukohteena. Esteettömyyskuvailuista olisi suositeltavaa tuottaa vähintään selkokielinen tiivistelmä sekä tarvittavat kieliversiot. Kuvailuista voitaisiin tuottaa myös kuunneltava versio, jossa tekstit olisivat luettuina äänitiedostoon. Samaa ideaa hyödyntäen Salpausselkä Geopark -alueen maisemista voitaisiin tuottaa mahdollisuuksien mukaan kuvailutulkkauksia. Mikäli esteettömyyskuvailuja julkaistaan verkkosivuilla, niiden yhteyteen olisi suositeltavaa lisätä runsaammin laadukkaita, vaihtoehtoisilla teksteillä varustettuja kuvia kohteista ja elämyksistä. Luontokohteiden esteettömyydestä tai helppokulkuisuudesta voitaisiin kuvata myös videoita, joissa pakollisten tekstitysten lisäksi olisi syytä harkita kuvailutulkkauksen ja viittomakielen mahdollisuutta. Monipuolisia esteettömyyskuvailumateriaaleja tarvitaan monipuolisesti erilaisista Geopark-kohteista. Kaikissa materiaaleissa tulisi huomioida sekä informatiivisuus että houkuttelevuus tasapainoisesti.

Yksi mielenkiintoinen vaihtoehto olisi hyödyntää QR-koodeja, joiden avulla joko oppaaseen tai alueen luontokohteisiin voitaisiin tuoda aiemmin kuvatun kaltaisia, erilaisia materiaaleja tiedon saavutettavuuden parantamiseksi, koska esimerkiksi opastaulut eivät välttämättä aina ole kaikista saavutettavimpia. Näkövammaisille henkilöille QR-koodit eivät tosin olisi niin toimiva ratkaisu, minkä takia muitakin vaihtoehtoisia toteutustapoja tulisi edelleen kartoittaa. Paremmen tavoitettavuuden saavuttamiseksi ja monikanavaisen viestinnän lisäämiseksi Salpausselkä Geoparkin sosiaalisen median kanaviin voitaisiin toteuttaa oma julkaisusarja esteettömistä ja helppokulkuisista luontokohteista. Sen yhteydessä voitaisiin samalla lisätä tietoutta soveltavasta retkeilystä moniäänisesti eli erilaisten retkeilijöiden näkökulmista.

Yleisesti ottaen retkeilykuvasto on esimerkiksi sosiaalisessa mediassa varsin suppeaa rajoittuen pääsääntöisesti vain toimintarajoitteettomiin henkilöihin, joten Salpausselkä Geopark -alueelta tuotettavaan kuvamateriaaliin olisi jatkossa suositeltavaa saada eri tavoin retkeileviä henkilöitä kuvaston laajentamiseksi.

7 Kehitysehdotukset ja pohdinta

Aloittaessani opinnäytetyöprosessia aiheeni parissa koin, että minulla oli jo valmiina kohtuullisen hyvä perusosaaminen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta oman kokemukseni ja aiempien projektien kautta hankittuna. Sen avulla pääsin työn tekemisessä hyvin alkuun, mutta pian kuitenkin huomasin, miten paljon laajemman aihepiirin parissa työskentelin kuin olin aluksi osannut edes ajatella. Käsitykseni soveltavasta retkeilystä, esteettömyydestä ja saavutettavuudesta on siis laajentunut ja monipuolistunut huomattavasti matkan varrella. Olen oppinut opinnäytetyöprosessin aikana paljon uutta, ja samalla olen päässyt kehittämään edelleen myös projektinhallintataitoja, jotka ovat arvokkaita työelämään siirryttäessä. Nyt tekisin joitakin asioita toisin, mutta mielestäni tämä kuvaa selkeällä tavalla oman osaamiseni kehittymisestä. Virheet kuuluvat oppimisprosessiin, ja minua ne ovat vieneet aina eteenpäin. Esimerkiksi aiheen rajaaminen tuntui minusta opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa vaikealta, kun tarjolla olisi ollut monia mielenkiintoisia suuntia, joita kohti työtä olisi voinut kuljettaa. Rajausta jouduttiin muuttamaan useita kertoja työn aikana, mutta olen tyytyväinen aikaansaatuun lopputulokseen.

Kokonaisuudessaan työn tekeminen on ollut hyvin mielenkiintoista ja itselleni merkityksellistä, sillä olen saanut tehdä juuri sitä, mitä etukäteen toivoin. Halusin tuoda työssäni esille näkövammaisen näkökulmaa esteettömään luontoliikuntaan oman taustani takia, mistä olen saanut muun muassa opinnäytetyön väliseminaarissa hyvää ja innostavaa palautetta. Luontokohteiden esteettömyys ja saavutettava viestintä muodostavat yhdessä toisiinsa kietoutuvan kokonaisuuden, jota on mahdotonta käsitellä aukottomasti yhden opinnäytetyön puitteissa. Siksi työn aikana syntyi varsin kattava joukko johtopäätöksiä ja kehitysehdotuksia tulevaan. Johtopäätökset käsiteltiin aiemmassa luvussa 6.

Maastokäynneillä luontokohteita havainnoidessani syntyi ajatus uudesta hankkeesta, jossa Salpausselkä Geopark -alueen helppokulkuisten kohteiden esteettömyyttä voitaisiin kehittää sidosryhmien kanssa monipuolisesti eri kohderyhmien tarpeet huomioiden. Tästä keskusteltiin hieman työn tilaajan kanssa. Maastokäyntien perusteella Pirunpesä Hollolassa ja Koskensaari Heinolassa sopisivat tällaiseen hankkeeseen erinomaisesti, mutta

alueella runsaasti retkeilleenä uskon, että muistakin Geopark-kunnista löytyisi vastaavanlaisia sopivia kohteita kehitettäväksi. Hankkeelle olisi mielestäni erittäin paljon perusteluja ja potentiaalia, ja näin Salpausselkä Geopark -alueen kuntiin saataisiin vähintään vaativia esteettömiä luontoreittejä ja mahdollisesti jopa esteettömän luontoreitin kriteerit täyttäviä kohteita, kunhan niitä kehitetään riittävästi. Esteettömien reittien merkkejä ei nimittäin tule käyttää liian herkästi vaan ainoastaan kartoitusperusteisesti, jotta vältetään viestinnän muuttuminen harhaanjohtavaksi.

Vaikka kyseinen hanke jäisikin lopulta toteutumatta, haluan joka tapauksessa kannustaa luontokohteiden ylläpitäjiä tekemään esteettömyyskartoituksia ja kehittämään esteettömyyttä niistä saatavan tiedon avulla. Aiheina esteettömyyden kehittäminen kustannustehokkaasti ja toisaalta sitä hidastavien tekijöiden selvittäminen olisivat esimerkiksi kunnille mahdollisuus tarjota uusia opinnäytetyö- ja harjoittelupaikkoja opiskelijoille. Lisäksi olisi tärkeää, että alueen kohteissa retkeilevät voisivat antaa esteettömyydestä helposti palautetta, jota voitaisiin ottaa huomioon kehittämistyön tukena. Näin mahdollistetaan, että jokainen voi kokea olevansa tervetullut upeisiin Geopark-kohteisiin ja jokainen pääsee luonnon hyvinvointivaikutusten pariin. Esteettömyys on samalla osa luontomatkailun sosiaalisen vastuullisuuden kehittämistä.

Kuten työssä jo aiemmin kerrottiin, opinnäytetyössä suunnitelluista oppaan mallisivuista olisi suositeltavaa toteuttaa palautekysely, johon pyydettäisiin vastauksia eri tavoin toimintarajoitteisilta henkilöiltä. Näin saataisiin ennen varsinaisen oppaan rakentamista nykyistä kattavampi näkemys siitä, vastaavatko tehdyt esteettömyyskuvailut käyttäjien kaikkiin tarpeisiin ja miten niitä voisi mahdollisesti kehittää eteenpäin. Opinnäytetyön aikana pohdittiin myös tilaajan kanssa ideaa koota eri tavoin esteettömyyttä tarvitsevista henkilöistä vapaaehtoisryhmä, jonka kanssa voitaisiin vierailta luontokohteissa testaamassa niiden esteettömyyttä ja kerätä ajatuksia jatkokäyttöön esteettömyyden parantamiseksi. Tätä ei ollut mahdollista sisällyttää enää opinnäytetyöhön, mutta myöhemmin sen toteuttaminen olisi erittäin kiinnostavaa ja varmasti avaisi jälleen uusia näkökulmia, sillä kokemusasiantuntija havaitsee aina parhaiten kohteen kehitystarpeet.

Opinnäytetyön loppuseminaarissa työ sai runsaasti positiivista palautetta. Toimeksiantajalta saatujen kommenttien perusteella tehtyyn työhön oltiin hyvin tyytyväisiä ja sillä pystyttiin vastaamaan niihin tarpeisiin, mitä työltä odotettiin. Väliseminaarin tavoin loppuseminaarissa nostettiin esille omien kokemusteni hyödyntäminen opinnäytetyössä, minkä koettiin tuoneen lisäarvoa ja uusia näkökulmia. Esimerkiksi näkemiseen liittyviä vaikeuksia on ymmärrettävästi vaikeaa osata ottaa huomioon kehittämistyössä, jos niistä ei ole

omakohtaista käytännönkokemusta. Tämä alleviivaa mielestäni hyvin sitä, että jatkossa luontokohteiden kehittämistyöhön tarvitaan erilaisia ihmisiä, jotta kaikki toimintakyvyn rajoitteet tulevat huomioituiksi yhtäläisesti. Tärkeystään huolimatta näkeminen on vain yksi osa-alue muiden joukossa. Neljää toimintakyvyn rajoitetta voikin käyttää helppona tarkistuslistana, kun esteettömyyttä ja saavutettavuutta kehitetään: Onhan kaikki osa-alueet huomioitu niin, että jokaiselle on jotakin? Näin voidaan rakentaa kaikille yhdenvertaista ja turvallista Salpausselkä Geopark -aluetta, joka pystyy palvelemaan eri kohderyhmiä.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia opinnäytetyöprosessiini osallistuneita henkilöitä. Kokemus on ollut hieno ja antoisa. Siksi toivon, että saan työskennellä tämän aihepiirin parissa myös tulevaisuudessa. Vaikka opinnäytetyön tekeminen näkövammaisena ei ollut aina helppoa, työstä jää silti päällimmäisenä mieleen, että haasteista huolimatta itselle merkityksellisten asioiden edistäminen on mahdollista, kun siihen annetaan riittävästi tukea.

Luonto on meille kaikille yhteinen, mutta siellä koetut hetket ovat jokaiselle henkilökohtaisia, arvokkaita ja ainutlaatuisia – ne ovat jokaisen oikeus.

Lähteet

- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta 2102/2016/EU. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32016L2102>
- FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy. (2016). *Tahtoa ja tekemistä! : Päijät-Hämeen matkailu- ja tapahtumastrategia 2025*. Lahti Region. [https://visitlahti.fi/wp-content/uploads/2022/06/Tahtoa ja Tekemista Paijat-Hameen matkailu- ja tapahtumastrategia 2025.pdf](https://visitlahti.fi/wp-content/uploads/2022/06/Tahtoa_ja_Tekemista_Paijat-Hameen_matkailu-ja_tapahtumastrategia_2025.pdf)
- HAUS kehittämiskeskus Oy. (n.d.). *Saavutettavat asiakirjat verkossa*. eOppivan koulutukset. <https://www.eoppiva.fi/koulutukset/saavutettavat-asiakirjat-verkossa/>
- Heinolan kaupunki. (14.6.2024). *Koskensaarenpolku ja luontopolku*. <https://www.heinola.fi/vapaa-aika/luontoaktiviteetit/ulkoilureitit-ja-luontopolut/koskensaari-pieni-ympyrareitti/>
- Hollolan kunta. (9.1.2024). *Pirunpesä*. Reitit ja kohteet. <https://hollola.fi/vapaa-aika/luontoreitit-ja-kohteet/reitit-ja-kohteet/pirunpesa/>
- Honkanen, M. (21.1.2025). (asiantuntijavieras). *Luonto-Suomi: Vammaisten retkeilyilta* [radio-ohjelman äänitiedosto]. Yle Areena. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-72874768>
- Huovinen, H. (2024). Kainuussa kehitetään esteetöntä luontoliikkumista. *Näkövammaisten airut*, (2/2024), 15–17.
- Ihmisoikeuskeskus. (n.d.). *YK:n vammaisyleissopimus*. Vammaisten henkilöiden oikeudet. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/yk-n-vammaisyleissopimus/>
- Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE. (2014). *Luonto-ESKEH – opas kartoittajille*. Haettu 30.10.2024 osoitteesta https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2021-10/Luonto-ESKEH_opas_kartoittajalle.pdf
- Invalidiliitto ry. (n.d.-a). *Esteettömyys*. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys>
- Invalidiliitto ry. (n.d.-e). *Luontoreittien esteettömyyskartoitus*. Haettu 4.10.2024 osoitteesta <https://www.invalidiliitto.fi/luontoreittien-esteettomyyskartoitus>
- Invalidiliitto ry. (n.d.-c). *Perustuslaki ja yhdenvertaisuus*. Vammaisten oikeudet. <https://www.invalidiliitto.fi/vammaisuus/vammaisten-oikeudet/perustuslaki-ja-yhdenvertaisuus>
- Invalidiliitto ry. (n.d.-b). *Saavutettavuus*. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/tietoa-esteettomyydesta-ja-saavutettavuudesta/saavutettavuus>
- Invalidiliitto ry. (n.d.-d). *YK:n vammaisopimus*. Vammaisten oikeudet. <https://www.invalidiliitto.fi/vammaisuus/vammaisten-oikeudet/ykn-vammaisopimus>

- Kehitysvammaliitto ry. (22.5.2024b). *Kognitiivinen saavutettavuus*. Papunet-verkkopalvelun saavutettavuussivut. <https://papunet.net/saavutettavuus/ohjeita-ja-oppaita/kognitiivinen-saavutettavuus/>
- Kehitysvammaliitto ry. (16.2.2024a). *Pikaopas kognitiiviseen saavutettavuuteen*. Papunet-verkkopalvelun saavutettavuussivut. <https://papunet.net/saavutettavuus/ohjeita-ja-oppaita/pikaoppaita-saavutettavuuteen/pikaopas-kognitiiviseen-saavutettavuuteen/>
- LAB-ammattikorkeakoulu & Lahti Region Oy. (2023). *Kohti kestävä matkailua Salpausselkä Unesco Global Geopark -alueella : kehittämissuunnitelma 2023-2030*. Salpausselkä Unesco Global Geopark – Kestävän matkailun roadmap -hanke. <https://visitlahti.fi/wp-content/uploads/2023/08/salpausselka-geopark-kestavan-matkailun-suunnitelma-2023-2030.pdf>
- Lahden seudun luonto. (n.d.-a). *Lapakisto*. <https://www.lahdenseudunluonto.fi/lapakisto/>
- Lahden seudun luonto. (n.d.-b). *Pirunpesä*. <https://www.lahdenseudunluonto.fi/pirunpesa/>
- Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190306>
- Maailman terveysjärjestö WHO. (7.3.2023). *Disability*. <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/disability-and-health>
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999. Haettu 4.10.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>
- Maanmittauslaitos. (2025b). Hallinnolliset aluejaot 1:1 milj. (vektori) [kartta-aineistoa käytetty Salpausselkä Geopark -alueen rajaamiseen kartalla]. Haettu 7.4.2025 osoitteesta <https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/?lang=fi>
- Maanmittauslaitos. (2025a). Taustakarttarasteri 1:800 000 [kartta]. Haettu 7.4.2025 osoitteesta <https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/?lang=fi>
- Metsähallitus. (n.d.-b). *Esteettömyys luontokohteilla*. Luontoon.fi. Haettu 14.11.2024 osoitteesta <https://www.luontoon.fi/esteeton>
- Metsähallitus. (n.d.-a). *Käyntimäärät maastossa*. Vapaa-aika luonnossa. Haettu 10.10.2024 osoitteesta <https://www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/kayntimaarat/kayntimaarat-maastossa/>
- Motiva Oy. (13.2.2025). *Kestävä kehitys*. https://www.motiva.fi/kestava_kehitys
- Nastolan kunta. (n.d.). *Lapakiston kartta*. Lahden seudun luonto. <https://www.lahdenseudunluonto.fi/wp-content/uploads/2018/07/lapakiston-kartta.pdf>
- Näkövammaisten liitto ry. (8.1.2022). *Esteettömyys luonnossa*. Ympäristö. <https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/ymparisto - header--esteettomyys-luonnossa>
- Näkövammaisten liitto ry. (27.6.2024). *Verkkosivujen saavutettavuus*. <https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/verkkosivujen-saavutettavuus>

- Peteri, V. (2021). Tilat ja esineet aineistoina. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/tilat-ja-esineet-aineistoina/>
- Rammat retkeilijät ry [@rammatretkeilijat]. (18.2.2025). *Mitä on soveltava retkeily?* [päivitys]. Instagram. <https://www.instagram.com/rammatretkeilijat/p/DGOFEBkhGd7/>
- Räsänen, P., Röksä, I., Parviainen, J., Halonen, K. & Rissanen, P. (2021). *Inklusiivisen matkailun opas*. Visit Finland.
https://www.businessfinland.fi/4af114/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2021/inklusiivisen_matkailun_opas-2021.pdf
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *6.4 Havainnointi*. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4.html
- Saari, A., Hätönen, J., Kajala, L., Lakkasuo, T., Rissanen, P., Parviainen, J., Piipponen, N. & Siira, H. (2020). *Luontokohteiden esteettömyyden kartoittaminen ja kuvailu : Esteetön eräpolku -hankkeen raportti*. Suomen Paralympiakomitea.
<https://www.paralympia.fi/images/tiedostot/erapolku/erapolkuraportti.pdf>
- Saavutettavuuskirjasto Celia. (n.d.). *Etusivu*. Saavutettavasti.fi. Haettu 10.2.2025 osoitteesta
<https://www.saavutettavasti.fi/>
- Salakari, M. (8.5.2023). Näkymätön polku. *Helsingin Sanomat Turku*.
<https://www.hs.fi/kotimaa/turku/art-2000009543899.html>
- Salpausselkä Geopark. (n.d.-b). *Mikä on Geopark?* Salpausselkä UNESCO Global Geopark.
<https://visitlahti.fi/etusivu/salpausselkageopark/mika-on-geopark/>
- Salpausselkä Geopark. (n.d.-a). *Veden muovaama maisema*. Salpausselkä UNESCO Global Geopark. <https://visitlahti.fi/etusivu/salpausselkageopark/veden-muovaama-maisema/>
- Sammaljärvi, T. (2016). Palveluiden tunnettuus vaatii työtä. Teoksessa R. Mansikkaviita (toim.), *Rohkeasti luontoon! Näkökulmia yhdenvertaisen luontoliikunnan edistämiseen* (s. 25). Metsähallitus. <https://julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2021/02/rohkeasti-luontoon-julkaisu.pdf>
- Sanakirja.fi. (n.d.). *Accessibility*. Teoksessa Sanakirja.fi. <https://www.sanakirja.fi/english-finnish/accessibility>
- Selovuo, K. (2019). *Saavutettavuusopas*. Euraprint.
- Suomen kestävän kehityksen toimikunta. (n.d.-b). *Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030*. Valtioneuvoston kanslia.
<https://kestavakehitys.fi/agenda2030/>

- Suomen kestävän kehityksen toimikunta. (n.d.-a). *Tavoite 11. Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat*. Valtioneuvoston kanslia.
<https://kestavakehitys.fi/agenda2030/tavoite-11>
- Suomen Paralympiakomitea ry. (n.d.). *Esteettömyys*.
<https://www.paralympia.fi/palvelut/esteettomyys>
- Suomen Paralympiakomitea ry. (20.9.2023a). *Kainuusta on tullut esteettömän luontomatkailun suunnannäyttävä*. Uutiset.
<https://www.paralympia.fi/fi/32/uutiset/164/kainuusta-on-tullut-esteettoman-luontomatkailun-suunnannayttaja>
- Suomen Paralympiakomitea ry. (30.5.2023b). *Uusi Esteettömän retkeilyn opas antaa eväät luontoretkeilyn aloittamiseen*. Uutiset. <https://www.paralympia.fi/fi/32/uutiset/166/uusi-esteettoman-retkeilyn-opas-antaa-evaat-luontoretkeilyn-aloittamiseen>
- Suomen Paralympiakomitea ry. (2024a). *Esteettömät ja vaativat esteettömät luontoreitit – opas kartoittajille*.
https://www.paralympia.fi/images/esteettmien_luontoreittien_opas_kartoittajille_2024.pdf
- Suomen Paralympiakomitea ry. (2024b). *Reitit ja rakenteet : Ohjeet esteettömyyskartoituksiin ja esteettömyyden kuvailuun*.
https://www.paralympia.fi/uploaded/section_files/Esteettomyys/reitit_ja_rakenteet_we_b-1.pdf
- Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tamminen, T., Alinikula, P., Hagerlund, T. & Lindroth, M. (2017). 4. *Saavutettavuuslainsäädännöstä lyhyesti*. Suomen Kuntaliitto ry:n Kuntien saavutettavuusopas. Haettu 24.1.2025 osoitteesta
<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/saavutettavuusopas/4-saavutettavuusdirektiivi-lyhyesti>
- Tapaninen, M. & Siikamäki, P. (2019). Näkökulma: Luonnonsuojelualueet terveyden edistämisen näkökulmasta. Teoksessa R. Mansikkaviita (toim.), *Polku luontoon! Näkökulmia yhdenvertaisen luontoliikunnan edistämiseen. Luontoliikkujien poluilla* (s. 19). Metsähallitus, Vantaa. <https://julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2021/03/polkuluontoon.pdf>
- Taulu, A. (2016). Rohkeasti luontoon -hankkeen työpaja, yhteenveto viestinnän suosituksista. Teoksessa R. Mansikkaviita (toim.), *Rohkeasti luontoon! Näkökulmia yhdenvertaisen luontoliikunnan edistämiseen* (s. 26). Metsähallitus.
<https://julkaisut.metsa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2021/02/rohkeasti-luontoon-julkaisu.pdf>

- THL – Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (7.12.2023). *Esteettömyys ja saavutettavuus*.
Vammaispalvelujen käsikirja. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/esteettomyys-ja-saavutettavuus>
- Tilastokeskus. (2023). *Väkiluku 2023* [palvelussa yhteenlaskettu kunnat Asikkala, Heinola, Hollola, Lahti, Padasjoki ja Sysmä]. Tilastokeskuksen maksuttomat tilastotietokannat.
Haettu 20.9.2024 osoitteesta
https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut_uusin/kuntien_avainluvut_viimeisin.px/table/tableViewLayout1/ lisenssillä [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)
- Traficom. (10.12.2024b). *Digipalvelulain vaatimukset toimijoille*.
Saavutettavuusvaatimukset.fi.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/fi/digipalvelulain-vaatimukset/digipalvelulain-vaatimukset-toimijoille>
- Traficom. (27.11.2024a). *Kenelle saavutettavuus on tärkeää?* Saavutettavuusvaatimukset.fi.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/fi/yleista-saavutettavuudesta/kenelle-saavutettavuus-tarkeaa>
- Traficom. (15.10.2024c). *Tietoa WCAG-ohjeistuksesta*. Saavutettavuusvaatimukset.fi.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/fi/digipalvelulain-vaatimukset/tietoa-wcag-ohjeistuksesta>
- Tyrväinen, L. (2023). *Luonnosta mielenterveyttä, kuntoa ja elämänlaatua*. Duodecim Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01347>
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2
- Ympäristöministeriö. (15.3.2023). *Mitä on kestävä kehitys?* <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>

Liite 1. Opinnäytetyön aineistohallintasuunnitelma

Oppaan suunnittelu Salpausselkä Geoparkin esteettömistä ja helppokulkuisista luontokohteista

Antti Paavola, laadittu 09/2024 (päivitetty prosessin aikana)

Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys

Opinnäytetyön varsinaista tutkimusaineistoa on maastokäynneillä valituista luontokohteista hankittu havainnointiaineisto, joka pitää sisällään kirjallisia muistiinpanoja sekä opinnäytetyön tekijän ottamia valokuvia ja videoita. Muita opinnäytetyössä hyödynnettäviä aineistoja ovat toimeksiantajalta saadut Salpausselkä Geopark -alueen luontokohteiden inventointiaineistot Excel-muodossa, jotka on tuotettu aiemmassa hankkeessa.

Opinnäytetyöaineisto tallennetaan opinnäytetyön tekijän henkilökohtaiselle tietokoneelle, ja sitä käsitellään yleisissä Microsoftin toimisto-ohjelmissa. Valokuvia käsitellään Adobe Lightroom Classic -kuvankäsittelyohjelmassa. Kirjallinen havainnointiaineisto on paperisilla lomakkeilla. Aineistoa käsitellään ja säilytetään huolellisesti eikä muilla henkilöillä ole siihen pääsyä, millä varmistetaan tietoturva. Aineisto varmuuskopioidaan ulkoiselle muistitikulle, jota säilytetään asianmukaisesti.

Opinnäytetyöaineisto ei sisällä luottamuksellista, arkaluonteista tai salassa pidettävää dataa.

Henkilötietojen käsittely

Koska opinnäytetyössä saa kerätä ainoastaan välttämättömiä henkilötietoja, tässä työssä haastateltavista henkilöistä tallennetaan vain nimi ja työsähköpostiosoite. Haastateltavien asiantuntijoiden nimien julkaisemiseen valmiissa opinnäytetyössä pyydetään aina erikseen lupa. Henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan erityistä huolellisuutta.

Lisäys 29.4.2025: Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä vaihdettiin prosessin aikana (kts. luku 5.1 Työn rajaaminen). Asiantuntijahaastatteluja ei siis lopulta toteutettu.

Opinnäytetyöaineiston omistajuus

Opinnäytetyön tekijä omistaa työn aikana tutkimuksessa kerätyn havainnointiaineiston sekä itse ottamat valokuvat ja videot. Toimeksiantaja omistaa luontokohteiden inventointiaineistot. Toiminnallisen opinnäytetyön kaikki tulokset valmiine materiaaleineen (mukaan lukien valokuvat) ovat vapaasti Salpausselkä Geopark -yksikön hyödynnettävissä ja muokattavissa, jotta tehdystä työstä on mahdollisimman paljon hyötyä toimeksiantajalle. Myös haastateltavia informoidaan tulosten hyödyntämisestä.

Opinnäytetyössä hyödynnettiin esteettömyyskuvailun muistilistoja, joiden tekijänoikeudet ja omistajuus kuuluvat täysin Suomen Paralympiakomitea ry:lle.

Opinnäytetyöaineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Opinnäytetyön tutkimusaineistoa (havainnointiaineisto) ei jatkokäytetä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Näin ollen opinnäytetyön tekijä säilyttää aineiston ohjeessa määritellyn vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivästä, jotta opinnäytetyön tulokset voidaan tarvittaessa varmistaa. Tämän jälkeen aineisto ja sen varmuuskopiot hävitetään asianmukaisesti. Kaikissa vaiheissa huomioidaan tietoturva.

Toimeksiantajan omistamat aineistot jäävät luonnollisesti heidän käyttöönsä. Opinnäytetyön tekijä tuhoaa omat kopiot itseltään, kun työ valmistuu.

Liite 2. Mallisivut Salpausselkä Geoparkin esteettömien ja helppokulkuisten luontokohteiden oppaasta

Salpausselkä Geoparkin esteettömien ja helppokulkuisten luontokohteiden opas – mallisivut

Lukijalle

Esteettömät ja helppokulkuiset reitit tuovat luontokokemukset meidän jokaisen ulottuville huolimatta toimintakyvyn rajoitteista, joita voivat aiheuttaa muun muassa vammat, sairaudet ja ikääntyminen. Esteettömyys on yhdenvertaisuutta ja tarkoittaa luonnossa sitä, että erilaiset toimintakyvyn rajoitteet – liikkuminen, näkeminen, kuuleminen ja ymmärtäminen – on otettu huomioon luontokohteen retkeilyrakenteiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Perinteisesti esteettömyys nähdään tasaisina polkuina, mutta se on paljon muutakin. Kohteeseen saapuminen, reitillä kulkeminen sekä taukopaikkojen ja muiden palvelujen käyttäminen muodostavat yhdessä ketjun retken eri vaiheista, joissa kaikissa esteettömyyden tulisi toteutua. Tärkeää on myös selkeät ja ymmärrettävät opasteet. Näin luontoa pääsee kokemaan esimerkiksi apuvälineen tai avustajan tuella, ja parhaimmillaan esteettömyys mahdollistaa itsenäisen toiminnan kohteessa. Lisäksi esteettömyydestä on iloa lapsiperheille, kun luonnossa liikkuminen lastenrattaiden kanssa helpottuu. Luonto on yhteinen hyvinvoinnin lähde.

Luontokohteiden rinnalle tarvitaan saavutettavassa muodossa olevaa esteettömyyden kuvailua, sillä soveltavassa retkeilyssä korostuu kattavan ennakkotiedon tarve. Saavutettavuudella viitataan tiedon helppoon saatavuuteen ja ymmärrettävyyteen. Tähän tarpeeseen vastataksemme olemme laatineet seuraaville sivuille kolmen Salpausselkä Geopark -alueen luontokohteen – Lapakiston, Pirunpesän ja Koskensaaren – saavutettavat esteettömyyskuvailut. Kuvailut on tuotettu soveltaen Suomen

Paralympiakomitean (2024) esteettömyyskuvailun muistilistoja. Kohteissa vierailtiin marraskuussa 2024, mutta niihin ei tuolloin toteutettu virallisia esteettömyyden kartoituksia kuvailujen kirjoittamista varten. Vaikka osaan esitellyistä kohteista sisältyy vaikeakulkuisia osuuksia, ne voivat silti soveltua joihinkin toimintarajoitteisiin ja mahdollistaa siten luontoon pääsemisen, mikä kuvaa helppokulkuisuuden varsin subjektiivista määrittelyä. Toivomme, että tämä opas palvelee sinun tarpeitasi ja innostaa löytämään juuri itsellesi sopivia retkikohteita, joissa pääset nauttimaan luonnosta turvallisin mielin.

Muistathan noudattaa luonnossa kulkiessasi retkietikettiä: kunnioita luontoa, huomioi muut retkeilijät ja älä tee tulta maastopalovaroituksen aikana. Roskattoman retkeilyn periaatteisiin kuuluu, että kaiken minkä viet luontoon, tuot sieltä pois. Näin pidämme yhdessä huolta puhtaasta ja viihtyisästä ympäristöstä. Muista myös tarkistaa retkikohteen muut tarkemmat säännöt. [Lue lisää retkeilyn etiketistä Metsähallituksen Luontoon.fi-verkkosivuilta.](#)

Elämysten kokeminen luonnossa on jokaisen oikeus. Siksi Salpausselkä Geopark edistää alueensa luontokohteiden yhdenvertaista saavutettavuutta ja kannustaa kohteiden ylläpitäjiä kehittämään esteettömyyttä.

Tervetuloa viettämään rentouttavia hetkiä upeisiin luontokohteisiin!

Mallisivut ovat toteutettu osana opinnäytetyötä: Antti Paavola, 2025

salpausselkageopark.fi

Lapakisto, Lahti

Liikuntarajoitteisille henkilöille varattu parkkipaikka osoitteessa Sammalistontie 29 ja yleiset parkkipaikat osoitteessa Ristikankaantie 210

Tiivistelmä kohteen tiedoista:

- Reitin pituus yhteen suuntaan noin 100 metriä, kokonaispituus edestakaisin kuljettuna 200 metriä
- Esteetön lankkupolku tulipaikalle
- Tulipaikka järven rannalla, soveltuu pyörätuolia käyttävälle

Lapakiston luonnonsuojelualue Lahdessa on oiva valinta, kun lähiluonnossa haluaa päästä tulen äärelle rentoutumaan – pakkaa eväät reppuun ja ota kaveri mukaan!

Lapakiston yleiset parkkipaikat sijaitsevat osoitteessa Ristikankaantie 210, Ristikankaantien varrella sekä siltä vasemmalle kääntyvän Sammalistontien varrella. Liikuntarajoitteisille henkilöille varattu parkkipaikka löytyy ajamalla Sammalistontietä pidemmälle ajokieltomerkin ohi (Lapakiston lähtöportti) noin 250 metriä. Parkkipaikan osoite on Sammalistontie 29. Pienelle, loivasti kaltevalle hiekkakentälle mahtuu useita autoja. Tie ja parkkipaikat aurataan talvisin. Esteetön reitti alkaa heti pysäköintialueen laidalta.

Puisten opasviittojen luota alkaa esteetön, noin 100 metriä pitkä lankkupolku, joka johdattaa kulkijan kuusimetsän halki Lapakiston alueen ensimmäiselle tulipaikalle. Matkan varrella on yksi leveämpi ohituspaikka. Lankkupolku on tasainen ja turvallinen, sillä sen molemmin puolin on tukevat kaiteet, joita on helppo seurata käsin. Matkan kulkemiseen kuluu aikaa muutama minuutti.

Tulipaikka sijaitsee idyllisellä paikalla pienen järven rannalla. Tulisijan molemmin puolin on penkkejä, ja tulen äärelle pääsee myös pyörätuolilla. Hieman ennen tulipaikkaa on puuvaja, jonka sisätila saattaa olla hämärä vuorokauden ajasta riippuen. Vajan edessä on välineet (ilveskirves) polttopuiden pilkkomista varten. Vajan ulkoseinällä on kartta ja ohjeita tulentekoon, mutta ne eivät ole luettavissa kaikissa näkörajoitteissa. Yleisesti tulipaikan puiset rakenteet ovat tummia, mikä saattaa vaikeuttaa havainnointia. Tulipaikan ympärillä on kaiteet, ja tulosuunnasta katsottuna

tulipaikan oikealla sivulla on portaat, joiden askelmat erottuvat huonosti. Retkeilyreitti jatkuu järven rantaa seuraten, mutta reitin esteetön osuus päättyy tähän. Paluumatka parkkipaikalle tapahtuu samaa lankkupolkua pitkin.

Kohde on hyvin suosittu, joten tulipaikalla voi olla ruuhkaa ja polttopuut saattavat loppua ajoittain. Yleisen parkkipaikan laidalla on kuivakäymälä, joka ei ole esteetön. Talvella lumi voi vaikeuttaa tai estää liikkumisen apuvälineiden käytön, koska itse reitillä ei ole talvikunnossapitoa. Reittiä ei ole valaistu pimeällä. Tulipaikan rakenteet mahdollistavat toimimisen itsenäisesti.

Kohdetta ylläpitää Lahden kaupunki.

Pirunpesä, Hollola

Parkkipaikka osoitteessa Arvi Hauvosentie 2

Tiivistelmä kohteen tiedoista:

- Reitin pituus yhteen suuntaan noin 900 metriä, kokonaispituus edestakaisin kuljettuna 1,8 kilometriä (punaiset merkit)
- Reitin helppokulkuinen osuus noin 800 metriä, tämän jälkeen 100 metriä vaikeakulkuista metsäpolkua perille
- Perillä näköalapaikka Pirunpesälle ja tulipaikka, ympäristö hyvin kivikkoisen ja juurakkoinen

Lähde seikkailulle kauniiseen sammaleen peittämään metsään ja ihaile vaikuttavaa Pirunpesän kalliohalkeamaa Tiirismaalla Hollolassa – polku vaatii ponnisteluja mutta palkitsee kulkijansa!

Pirunpesän yleinen parkkipaikka sijaitsee osoitteessa Arvi Hauvosentie 2. Esteettömiä autopaikkoja ei ole merkitty, mutta tasaiselle hiekkapintaiselle levennykselle mahtuu useita autoja. Parkkipaikalta jatketaan kävellen vielä noin 100 metriä asfaltoidun tien laitaa eteenpäin, kunnes saavutaan tien oikealla puolella olevan portin kohdalle. Tästä alkaa opastein merkitty reitti Pirunpesälle.

Reitti alkaa helppokulkuisella osuudella, jonka pituus on noin 700 metriä. Hetken kulkemisen jälkeen saavutaan luonnonsuojelualueelle. Reitti on leveä ja sen pintamateriaali on hiekkaa, joka on kovaa ja tasaista. Matkalla on hieman korkeuseroja ja reitin reunoilla ajoittain jyrkkiä alaspäin viettäviä rinteitä ilman kaidetta tai reunapuuta. Kun matkaa on kuljettu noin 700 metriä, saavutaan risteykseen, josta jatketaan suoraan pääreitit suuntaisesti metsäpolulle (ei oikealle kaartuvaa jyrkkää mäkeä alas). Risteyksessä on puinen opasviitta Pirunpesälle, mutta sen tekstit erottuvat huonosti taustastaan. Tästä alkaa leveä, noin 100 metriä pitkä polku, jolla kulkeminen on hankalaa. Polulla on korkeuseroja sekä kiviä ja juuria, mikä tekee siitä epätasaisen.

Lopulta laskeudutaan Pirunpesälle, jonka ympäristö on hyvin kivikoinen ja juurakkoinen. Koko reitin kulkemiseen yhteen suuntaan kuluu aikaa noin 30

minuuttia. Paikalla on yksi levähdyspenkki, josta voi ihailla rotkoa. Kun Pirunpesän ohi kulkevaa polkua noustaan vielä jyrkkä ja kivinen mäki ylös, saavutaan aukealle, jossa on tulipaikka. Ympäristö on kovaa hiekkapintaa ja melko tasainen. Kivistä kasatun nuotiopaikan ympärillä on puinen istuinkehä ja vieressä on puuvaja, jossa on hieman valmiiksi pilkottuja polttopuita ja roska-astia. Vajan ulkoseinällä on ohjeita tulentekoon. Kohteessa ja reitin varrella on useita alueen geologiasta kertovia tietotauluja, joiden tekstit ovat suomeksi ja englanniksi. Tietotaulut ovat selkeitä ja niitä pääsee tutkimaan läheltä. Retkeilyreitti jatkuu myös tulipaikan ohi, mutta paluumatka Pirunpesältä parkkipaikalle tapahtuu samaa reittiä pitkin.

Reitti on suosittu ja sillä voi kulkea myös maastopyöräilijöitä. Reitin varrelta haarautuu useita pieniä polkuja, mutta pääreitti erottuu leveydellään selkeästi. Kivet ja juuret ovat märkänä hyvin liukkaita. Reitin helppokulkuinen osuus on valaistu pimeällä. Osalla reitistä on talvisin hiihtoladut, eikä reitillä voi tällöin kävellä. Kohteeseen suositellaan avustajaa.

Kohdetta ylläpitää Hollolan kunta.

Koskensaari, Heinola

Parkkipaikka osoitteessa Koskensaarentie 34

Tiivistelmä kohteen tiedoista:

- Reitin pituus yhteen suuntaan noin 900 metriä, kokonaispituus edestakaisin kuljettuna 1,8 kilometriä (sinivalkoiset nuolimerkit)
- Helppokulkuinen reitti taukopaikalle
- Taukopaikka veden äärellä, taukopaikan ympäristö vaikeakulkuinen kivien ja juurien takia

Koskensaari on Kymenvirran ympäröimä vehreä saari aivan Heinolan keskustan kupeessa – helppo sijainti mahdollistaa luontoretken vaikka arjen kiireen keskellä! Kesäisin saaren maisemanhoitotöistä vastaavat lampaat.

Koskensaaren yleinen parkkipaikka sijaitsee osoitteessa Koskensaarentie 34. Tien molemmin puolin on tasaiset asfaltoidut parkkipaikat, joihin mahtuu useita autoja. Esteettömiä autopaikkoja ei ole merkitty. Parkkipaikan yhteydessä on uimaranta ja kaksi opastaulua, joissa on tietoa alueesta sekä suurikokoinen kartta. Opastaulut ovat selkeitä ja niitä pääsee tutkimaan läheltä. Reitti Koskensaaren taukopaikalle lähtee opastaulujen luota.

Reitti alkaa helppokulkuisella osuudella hiekkatien laitaa seuraten. Hiekkatie on kovapintainen, mutta siinä on paikoitellen kuoppia ja korkeuseroja. Heti reitin alussa ylitetään silta, jonka jälkeen Y-risteyksessä käännetään oikealle. Kun matkaa on kuljettu lähtöpisteestä noin 300 metriä, tie kaartuu vasemmalle kiertäen asuinkiinteistön pihan. Tästä noin 250 metrin kulkemisen jälkeen saavutaan puomille, joka on kierrettävissä. Puomin vieressä on punainen rakennus, jonka seinällä on puinen laavulle opastava kyltti. Puomin kohdalla reitti muuttuu hiekkapintaiseksi poluksi, joka on noin kaksi metriä leveä ja varsin tasainen, joten myös tämä osuus reitistä on helppokulkuinen. Hieman puomin jälkeen polun varrella on avattava portti, joka tulee lampaiden takia muistaa sulkea aina käytön jälkeen. Portilta jatketaan noin 250 metriä, kunnes lopulta saavutaan Koskensaarta kiertävän reitin ensimmäiselle taukopaikalle. Koko reitin kulkemiseen yhteen suuntaan kuluu aikaa noin 30 minuuttia.

Taukopaikalta avautuvat upeat maisemat Kymenvirrälle. Liikkuminen siellä on kuitenkin hankalaa. Paikalle saavuttaessa ensimmäisenä tulee vastaan kuivakäymälä, joka ei ole esteetön. Kuivakäymälän vieressä on puuvaja, jossa on välineet polttopuiden pilkkomista varten, kuten ilveskirves. Itse tulentekopaikka on rannalla, jonne laskeutuva loiva rinne on kivikkoinen ja juurakkoinen. Alhaalla on laavu, jonka matala ja kapea oviaukko rajoittaa sen käytettävyyttä ja sisätila on hämärä. Ulkoseinällä on ohjeita tulentekoon.

Laavun edessä on kivistä kasattu nuotiopaikka ja sen ympärillä puinen istuinkehä, joka estää tulen äärelle pääsemisen pyörätuolilla. Laavun yhteydessä on myös pöytäryhmä ja roska-astia, joiden ympäristö on epätasainen kivien ja juurien takia. Retkeilyreitti jatkuu myös eteenpäin, mutta helppokulkuinen osuus päättyy tälle taukopaikalle. Paluumatka laavulta parkkipaikalle tapahtuu samaa reittiä pitkin.

Reitti on suosittu ja sillä voi kulkea myös maastopyöräilijöitä sekä kiinteistöille mahdollisesti autoja. Reitti erottuu maastossa hyvin, mutta nuolimerkinnot ovat pieniä eikä niitä ole kaikissa risteyskohdissa. Kivet ja juuret ovat märkänä hyvin liukkaita. Reitin alkuosa parkkipaikalta asuinkiinteistölle saakka on valaistu pimeällä. Reitillä ei ole talvikunnossapitoa. Kohteeseen suositellaan avustajaa.

Kohdetta ylläpitää Heinolan kaupunki.

Liite 3. Luonnos oppaan mallisivujen palautekyselystä

Luonnos: Palautekysely Salpausselkä Geoparkin esteettömien ja helppokulkuisten luontokohteiden oppaan mallisivuista

Tavoitteenamme on, että jokaisella on mahdollisuus kokea luontoelämyksiä ja nauttia luonnon hyvinvointivaikutuksista Salpausselkä Geopark -alueen upeissa luontokohteissa. Esteettömät ja helppokulkuiset reitit tekevät sen mahdolliseksi, mutta niiden lisäksi soveltavassa retkeilyssä korostuu luontokohteen kattavan ennakkotiedon tarve ennen retkelle lähtemistä. Yksityiskohtaisen tiedon avulla jokainen voi löytää itselleen parhaiten sopivat retkikohteet, joissa voi viettää aikaa turvallisin mielin. Siksi haluamme vastata tähän tarpeeseen ja tarjota juuri sellaista tietoa, joka palvelisi sinun tarpeitasi mahdollisimman hyvin. Yhdenvertaisuus on meille tärkeää.

Olemme tilanneet opinnäytetyön (Paavola, 2025), jossa tuotettiin esteettömyyskuvailut kolmesta alueemme luontokohteesta – Lapakistosta, Pirunpesästä ja Koskensaaresta – ja lopuksi nämä kuvailut koottiin saavutettavaan muotoon oppaan mallisivuiksi. Nyt meitä kiinnostaa kuulla sinun mielipiteesi työstä, jotta voimme ottaa paremmin huomioon erilaiset näkemykset ja tarpeet. Tutustu ensin rauhassa mallisivuihin ([LISÄÄ HYPERLINKKI TÄHÄN](#)) ja vastaa sitten seuraaviin kysymyksiin. Vastauksia hyödynnetään oppaan jatkokehitystyössä, sillä tulevaisuudessa kuvailtavien kohteiden määrää on tarkoitus lisätä.

Kysely on avoinna XX.XX.202X asti. Vastaamiseen kuluu aikaa muutama minuutti. Kysely on anonyymi, henkilötietoja ei siis kerätä.

Lämmin kiitos ajastasi!

Vastaako opas ennako-odotuksiasi?

Monivalintakysymys: Paljon/Jonkin verran/Hieman/Ei lainkaan/En osaa sanoa

Kuinka hyvin oppaan sisällöt vastaavat tietotarpeitasi ennen retkelle lähtemistä, eli onko ennakkotietoa mielestäsi riittävästi?

Númeroasteikko, esim. 0-5 tai 4-10

Kuinka hyvin saavutettavuus toteutuu mielestäsi oppaassa?

Númeroasteikko

Mitkä ovat oppaan parhaimpia sisältöjä, joiden suunnittelussa on onnistuttu (jatkossa säilytettävät asiat)?

Tekstivastaus

Entä mitkä sisällöt oppaassa eivät toimi (mahdollisesti virheellinen ja korjattava tieto, puutteet)?

Tekstivastaus

Miten oppaan sisältöjä voisi kehittää jatkossa paremmaksi?

Tekstivastaus

Haluatko vielä antaa muuta palautetta oppaasta sen kehittämistä varten, kuten saavutettavuudesta tai visuaalisesta ilmeestä? Sana on vapaa!

Tekstivastaus

Lopuksi, minkä kokonaisarvosanan antaisit oppaalle?

Númeroasteikko

Lähetä

Kiitos vastauksistasi!

Kyselyluonnos Webropoliin vietäväksi

Liite 4. Muistilista saavutettavaan taittoon

Muistilista saavutettavaan taittoon – yleiset periaatteet

Tähän tiedostoon on räätälöity erityisesti digitaalisia julkaisuja ajatellen tiivis lista saavutettavuuden yleisistä periaatteista, joita tulisi ottaa huomioon, kun luontokohteiden esteettömyyskuvailuja taitetaan julkaistavaan muotoon yleisön saataville. Salpausselkä Geopark -yksikkö voi hyödyntää samaa muistilistaa myös muihin julkaisuihinsa. Lista on koottu opinnäytetyöprosessin (Paavola, 2025) aikana saaduista opeista ja oivalluksista.

Tekstit

- Käytä helppolukuista fonttia ja tavanomaista suurempaa fonttikokoa, kuten Arial ja 14 pt. Suuri fonttikoko on tärkeää erityisesti painetuissa materiaaleissa, jotta näkövammaiset henkilöt voivat lukea niitä. Digitaalisissa materiaaleissa ruudunlukuohjelmat ja suurennustoiminnot mahdollistavat pienemmän fonttikoon lukemisen. Parhaimmassa tapauksessa teksti on kuitenkin luettavissa ilman apuvälineitä.
- Käytä riittävän väljää riviväliä, esimerkiksi 1,5, jotta oikealla rivillä pysyminen helpottuu.
- Vältä **lihavoitinta**, *kursivointia* ja alleiviivausta sekä SUURAAKKOSIA. Käytä niitä vain perustellusta syystä. Lisäksi kerro selkeästi, minne linkit johtavat käyttäjän.
- Mikäli teet saavutettavaa asiakirjaa Word-tekstinkäsittelyohjelmassa, käytä tyylejä otsikoiden, leipätekstin, luetteloiden ja muiden asiakirjan osien määrittelyyn. Näin ruudunlukija tunnistaa ne. Lopuksi tarkista asiakirjan saavutettavuus yläpalkin kohdasta Työkalut > Tarkista helppokäyttöisyys. Tee tarvittavat korjaukset.
- Varmista, että kieli on mahdollisimman selkeää ja helposti ymmärrettävää eikä lauserakenteet ja tekstikappaleet ole liian pitkiä. Huomioi kohderyhmä, kun jäsentelet tekstiä. Harkitse symbolien käyttöä tekstin tukena.
- Mikäli mahdollista, materiaalista olisi hyvä tuottaa myös kuunneltava versio ja selkokielen tiivistelmä alkuperäisen julkaisun rinnalle.

Kuvat ja videot

- Valitse mahdollisimman selkeitä kuvia, sillä esimerkiksi tummien kuvien sisältöä on vaikeaa hahmottaa. Esitä kuvat julkaisussa myös mahdollisimman suuressa koossa niiden hahmottamisen helpottamiseksi.
- Jokaiseen kuvaan tulisi lisätä kuvan sisällön korkeintaan muutamalla virkkeellä kertova vaihtoehtoinen teksti eli alt-teksti niille, jotka eivät voi nähdä kuvaa. [Katso tarkemmat ohjeet vaihtoehdoisen tekstin](#)

[kirjoittamiseen Saavutettavasti.fi-verkkosivustolta](#). Tekniseen toteutukseen löytyy ohjelmakohtaisia ohjeita muun muassa Microsoftin toimisto-ohjelmiin sekä Adoben InDesign-taitto-ohjelmaan. Muussa tapauksessa merkitse kuva koristeelliseksi, jolloin ruudunlukija ohittaa sen.

- Videoissa tulisi olla tekstitykset ja mahdollisuuksien mukaan kuvailutulkkaus.

Visuaalinen ilme ja värikontrastit

- Lopuksi varmista vielä, että taitto on riittävän ilmava, jotta visuaalinen ilme säilyy kauttaaltaan selkeänä. Kun yhdelle sivulle ei ole ahdettu liikaa sisältöä, ulkoasun rakenne on helpompi hahmottaa ja haluttu tietokin on helpompi etsiä ja löytää sivulta.
- Tarkasta värikontrastit, jotta teksti erottuu hyvin taustastaan ja on silloin helposti luettavaa. Mustan ja valkoisen suhde on suurin mahdollinen ja on siksi suositeltavin vaihtoehto. Monille näkövammaisille henkilöille musta tausta ja valkoinen teksti on parempi vaihtoehto kuin toisinpäin, sillä valkoinen tausta aiheuttaa herkästi häikäistymistä. Muista myös välttää vaikeita väriyhdistelmiä, kuten punainen ja vihreä.

Päivitetty viimeksi 03/2025